

EXAMENSARBETE

Hösten 2005

Lärarytbildningen

Mobbning

En studie om lärares syn på skolans förebyggande arbete

Författare

Malin Persson

Tony Selander

Handledare

Marta Palla

Mobbning

En studie om lärares syn på skolans förebyggande arbete

Abstract

I Lpo 94 står det klart och tydligt att ingen elev får utsättas för mobbning, men trots det drabbas cirka 100 000 elever varje år i skolan för mobbning. Vi har valt att skriva om förebyggandet av mobbning för att vi vill öka vår förståelse, kunskaper och medvetenhet om problematiken kring mobbning. Syftet med vårt examensarbete är att studera lärares syn på skolans och lärares förhållningssätt till ämnet mobbning. För att få svar på vår problemprecisering samt vårt syfte har vi valt att använda oss av den kvalitativa metoden. Vi har gjort intervjuer med högstadielärare i en medelstor kommun i södra Sverige. I vårt resultat har vi kommit fram till olika kategorier och aspekter, som vi har utgått från. Kategorierna är följande: begreppsdefinitioner, skolas strategier för förebyggande av mobbning, förebyggande undervisning och lärares uppdrag. Enligt lärare har skolan enkäter, nolltolerans, arbetsgrupper, elevers engagemang, temadagar, olika arbetssätt och rastvakter som förebyggande metoder. Lärare arbetar med följande aspekter som utgångspunkt: ingripande, samtal och diskussion, mentorstid och gruppindelning. Studie visar även att lärare inte vet vad värdegrund är samt att lärare inte använder sig av skollagen i undervisningen. I vår diskussion diskuterar vi sedan kring det sociokulturella perspektivet.

Ämnesord: Mobbning, förebyggande, värdegrund, åtgärdsprogram, skolans uppdrag

Innehållsförteckning

1 Inledning	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte	6
1.3 Avgränsningar	6
1.4 Skolans styrdokument	6
1.4.1 Skollagen	6
1.4.2 Lpo 94	7
1.4.3 Värdegrund	8
1.4.4 Yrkesetiska principer	9
1.5 Disposition	9
2 Litteraturgenomgång	10
2.1 Definitioner av begreppet mobbning.....	10
2.2 Olika varianter av mobbning.....	12
2.3 Teorier om mobbning.....	12
2.4 Mobbningsoffer samt mobbare	13
2.5 Förebyggande åtgärder	14
2.5.1 Engagemang	14
2.5.2 Tydliga regler.....	15
2.5.3 Ge beröm	16
2.5.4 Undervisning.....	16
2.5.5 Samarbetsinläring	18
2.5.6 Gruppindelning	18
2.5.7 Rollspel och drama	18
2.5.8 Kamratstödjare.....	19
2.5.9 Rastvakter	19
2.6 Åtgärdsprogram.....	20
2.6.1 Olweus åtgärder	20
2.6.2 Mombus	21
2.7 Teoretisk utgångspunkt	22
2.8 Problemprecisering.....	23
3 Empirisk del.....	24
3.1 Metodbeskrivning.....	24
3.2 Intervju	24
3.3 Urval.....	25
3.4 Genomförande	25
3.5 Etiska övervägande	26
4 Resultat.....	27
4.1 Begrepps definitioner	27
4.1.1 Mobbning.....	27
4.1.2 Värdegrund	28
4.2 Skolans strategier för förebyggande av mobbning.....	29
4.2.1 Enkäter	29
4.2.2 Nolltolerans.....	29
4.2.3 Arbetsgrupper	30
4.2.4 Elevers engagemang	31

4.2.5 Temadagar	32
4.2.6 Arbetssätt	33
4.2.7 Rastvakter	33
4.3 Förebyggande undervisning	35
4.3.1 Ingripande	35
4.3.2 Samtal och diskussion.....	36
4.3.3 Mentorstid.....	37
4.3.4 Gruppindelning	37
4.4 Lärares uppdrag.....	38
4.4.1 Skollagen	38
4.4.2 Handlingsplan	39
5 Diskussion	44
5.1 Definitioner av begrepp.....	44
5.2 Skolans strategier för förebyggande av mobbning.....	45
5.3 Förebyggande undervisning	48
5.4 Lärares uppdrag.....	49
5.5 Metoddiskussion.....	51
5.6 Förslag till vidare forskning	52
6 Sammanfattning	53
7 Källförteckning.....	55
7.1 Litteratur.....	55

Bilaga 1 – Intervjufrågor

Bilaga 2 – Schematisk sammanfattning av resultat

1 Inledning

Det har pågått arbeten kring att förhindra mobbning i skolan i många år. Trots det menar Staff (1997) att omkring 100 000 elever utsätts för mobbning varje år i skolan. I *Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet 94* skriver Lärarnas Riksförbund (2005) följande: ”Ingen skall i skolan utsättas för mobbning. Tendenser till trakassering ska aktivt bekämpas” (Lärarnas Riksförbund 2005:12). Under slutet av vårterminen 2005 kunde vi läsa reportage och debattartiklar om mobbning som anses ha ökat markant på sistone. Bevakningen av mobbning i media har medfört till att allmänheten, men även att ansvariga har blivit mer medvetna om problemet. Även om det görs en del mot mobbning i skolan finns det dock mycket kvar att göra, eftersom skolans uppdrag är att alla elever har rätt till att känna sig trygga.

Under vår första praktik var vi koncentrerade på våra ämneskunskaper, men allt eftersom vi har blivit säkrare i vår lärarroll har vi insett att läraryrket är mycket mer än att bara undervisa i ett ämne. Vid den senast verksamhetsförlagda utbildningen, upplevde vi en känsla av osäkerhet inför hur både vi och skolpersonal skulle kunna göra för att förhindra mobbning. Vi har även saknat fördjupade kunskaper om mobbning under vår lärarutbildning. Därför var det inget svårt val för oss när vi skulle välja ämne till vårt examensarbete. Vi bedömer att om mobbningen ska minska, är det en förutsättning att skolan arbetar med förebyggande åtgärder. Därmed vill vi bidra med ett underlag för skolans kamp mot mobbning, då mobbning är ett samhällsproblem som vi anser måste tas på största allvar.

1.1 Bakgrund

Efter snart fem års studier är vi snart behöriga lärare i samhällskunskap och geografi. För att förbereda oss inför vårt kommande arbete vill vi vidga våra kunskaper och öka vår medvetenhet om problematiken kring mobbning. Tyvärr är mobbning något som vi kommer att få se i vårt vardagliga arbete som lärare och vi anser att det inte får ignoreras. För att ha ett professionellt förhållningssätt som pedagoger måste vi veta hur vi ska kunna leva upp till vad gällande styrdokument säger. Men även vara insatt i hur vi kan tillämpa våra kunskaper för att förebygga mobbning.

Trots att mobbning har förekommit länge, var det inte förrän tidigt på 1970-talet som det börjades samlas in mer systematisk kunskap. Enligt Elliot (2002) förekommer mobbning i olika miljöer till exempel arbetsplatser, fängelser, inom familjer och skolor. Forskningen om

mobbing har dock koncentrerat sig främst på vad som sker i skolan. Olweus (1994) som är forskare och professor i psykologi är den dominerande referensen i litteratur om mobbing och hans forsknings resultat har även fått genomslag internationellt. Olweus menar att forskning har bedrivits i stor utsträckning i Skandinavium. Under 1980-talet och under tidigt 1990-tal började även länder som Australien, England, Canada, USA och Japan uppmärksamma mobbing. Forsman (2003) anser att det senaste decenniets forskningsresultat har främst kretsat kring olika orsaker till varför mobbing förekommer samt hur mobbing ska kunna åtgärdas och förebyggas. De undersökningar som har gjorts har däremot främst behandlat mobbing i de lägre åldrarna. Vi vill därmed bidra med mer kunskaper och insikter om hur lärare förebygger mobbing på högstadiet.

1.2 Syfte

Syftet med vårt examensarbete är att studera lärares syn på skolans och lärares förhållningssätt till ämnet mobbing.

1.3 Avgränsningar

Vi har valt att intervjua högstadielärare på grund av att vi önskar att arbeta på en högstadieskola när vi är klara med vår lärarutbildning. Vidare har vi valt att avgränsa vår undersökning till en medelstor kommun i södra Sverige. Invånarantalet i den medelstora kommunen är cirka 75 000 invånare. Vår undersökning kommer att baseras på mobbing som utspelas mellan elever på skolans område, det vill säga både i klassrummet men även på rasterna. Vår avsikt är dock inte att jämföra lärare sinsemellan utan få en helhetsbild av lärares syn på mobbing.

1.4 Skolans styrdokument

Vi anser att en väsentlig del i skolans arbete med att förebygga mobbing är att lärare har kunskaper om hur olika styrdokument behandlar mobbing.

1.4.1 Skollagen

Skolverket (1998) och de internationella konventionerna om de mänskliga rättigheterna tar upp att barn och ungdomar har rätt till en trygg uppväxt och utbildning. Ser man på den svenska lagstiftningen är det även en skyldighet att barn deltar i skolan. Mobbing i skolan styrs av lagstiftningen från arbetsmiljölagen, brottsbalken och skolförfattningarna. Skollagen

(1998) tar upp att den som arbetar i skolan ska främja jämställdheten och aktivt motverka former av kränkande behandling. I skollagen står det:

Verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö (Skolverket 1998, 1 kap 2 §).

Mobbning är något som Arbetslagen (AFS 1999:6) ser allvarligt på. I arbetsmiljölagen står det att skolan är skyldig att utföra förebyggande åtgärder samt ha rutiner för mobbning. Arbetskyddsstyrelsens författningssamling likställer mobbning med kränkande behandling. I författningssamlingen § 2 står det: *”Arbetsgivaren skall planera och organisera arbetet så att kränkande särbehandling så långt som möjligt förebyggs”* (AFS 1999:6).

1.4.2 Lpo 94

Lärarnas Riksförbund (2005) behandlar *Skolans värdegrund och uppdrag*, vilket omfattar att skolan har en uppgift när det rör sig om att förmedla och förankra de grundläggande värden hos eleverna som vårt samhälle vilar på. Exempel på dessa värden är människolivets okränkbarhet, alla människors lika värde, jämställdhet, integritet och individens frihet. Vidare står det i läroplanen att värdegrunden ska utgöra fundamentet i all skolans verksamhet. I Lpo 94 framhävs det klart och tydligt att mobbning inte får förekomma i skolans värld. Där poängteras det också att alla som arbetar i skolan ska aktivt motverka både trakasserier och förtryck av grupper och individer.

Skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Ingen skall i skolan utsättas för mobbning. Tendenser till trakasserier skall aktivt bekämpas. Främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser (Lärarnas Riksförbund 2005:12).

Lpo 94 betonar även att alla som arbetar inom skolans område ska utgå från ett demokratiskt förhållningssätt och visa respekt för alla individer. Skolan ska även sträva efter att eleverna kan förstå och leva sig in i andra människors situation. Lpo 94 menar också att läraren skall *”klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlandet”* (Lärarnas Riksförbund 2005:17). Andra riktlinjer som läraren skall göra är: *”uppmärksamma och i samråd med övrig skolpersonal vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och motverka alla former av kränkande*

behandling” (Lärarnas Riksförbund 2005:17). Ett av grundskolans ansvarsområden i utbildningen är att varje elev ska känna till grunderna för vårt samhälles normer och lagar. Eleverna skall även upplysas om deras rättigheter och skyldigheter som de har både i samhället och i skolan.

Lärarnas Riksförbund (2005) betonar att elevernas föräldrar också ska finnas med i skolans verksamhet. Även rektorn har ett ansvar för skolans program som ska motverka mobbning och trakasserier både hos elever och anställda. Vidare kan man läsa i Lpo 94 att det ska finnas en handlingsplan mot mobbning på varje skola. Det är rektorn som ska följa upp, utvärdera och upprätta skolans handlingsplan som är till för att både förebygga och motverka mobbning. En handlingsplan ska innehålla rutiner för hur skolan ska hantera mobbning, men även hur kontakter med föräldrar ska tas. Nilsson (2002) nämner också att den ska ange vilka åtgärder som ska utföras och när man ska polisanmäla något. Olsson (1998) poängterar vikten av att handlingsplanen inte bara finns utan givetvis också aktivt används. Den ska exempelvis löpande följa verkligheten, förnyas och utvärderas.

1.4.3 Värdegrund

Begreppet värdegrund är en konstruktion och ger som sådan möjligheter till olika angreppspunkter, tolkningar och upptäckter. Hedin och Lahdenperä (2000) anser att ett värde är skapat av olika värderingar och att på ett eller annat sätt styrs allt vi gör av värderingar. Vidare skriver de att skolans värdegrund ska betona samhällets värderingar i skolan. Det innebär att eleverna efter skoltiden förväntas leva efter dessa ideal och föra dessa vidare till kommande generationer. Lindgren (2001) skriver att varje enskild kommun och skola ansvarar att omsätta den värdegrund som nämns i Lpo 94 i den pedagogiska verksamheten. Utifrån den demokratiska uppfostran kan den politiska kulturen och skolklimatet variera mellan skolor och kommuner. Här kan det ske olika varianter av tolkningar och genomförande i den pedagogiska verksamheten.

Orlenius (2001) anser att det är nödvändigt att förhålla sig analytisk till ett styrande dokument för att kunna göra anspråk på att vara professionell i sitt yrke. Vidare menar han att det är viktig som lärare att utveckla begrepp och språk för att diskutera dokumentens innebörd. Han poängterar att värdegrunden ska utgöra grunden för hela verksamheten.

1.4.4 Yrkesetiska principer

Orlenius (2001) berättar att frågan om yrkesetik debatterades under slutet av 1990-talet inom lärarkåren genom fackförbunden Lärarförbundet och Lärarnas Riksförbund. Debatten utmynnade i ett läraravtal där de beslöt att sammanställa grundstrukturer för lärarnas yrkesetiska principer. Yrkesetik innefattar olika värderingar och normer som finns i en yrkeskår och ska vara ett underlag i yrkesutövningen. Lärarnas grundståndpunkter inom de yrkesetiska principerna blev exempelvis: att lärare ska skydda varje elev mot skada, kränkning och trakasserier. Lärare ska även skapa förtroendeingivande relationer med eleverna samt deras föräldrar. Vidare betonar de att lärarnas skyldighet är att ingripa mot sådant som strider mot den kunskapssyn och människosyn som omfattar lärares yrkesetik. Orlenius förklarar att lärare ska påtala och engagera sig mot handlingar i skolan som på något sätt kan skada eleverna.

1.5 Disposition

I den första delen av vårt examensarbete utgår vi från litteraturstudier. Vi kommer att börja med att ta upp olika kända forskares definitioner av begreppet mobbning samt en mer ingående beskrivning av innebörden av mobbning. Därefter kommer vi att beskriva några olika modeller hur man kan förebygga mobbning. Efter litteraturgenomgången kommer vi att presentera vår empiriska del där vi har utfört intervjuer med högstadielärare om hur de arbetar med att förebygga mobbning. Vi kommer sedan att avsluta examensarbetet med en diskussion där vi knyter ihop teoridelen med den empiriska delen samt med en sammanfattning.

2 Litteraturgenomgång

I litteraturgenomgången kommer vi att exempelvis belysa olika definitioner av mobbning, varför mobbning uppstår, förebyggande åtgärder samt ge exempel på åtgärdsprogram. I litteraturgenomgången vill vi behandla vad forskning har framfört till vårt problemområde. Vidare kommer vi att ha utgångspunkt mot den empiriska delen, vilket sedan kommer att utmynna i diskussionen.

2.1 Definitioner av begreppet mobbning

Björk (1999) nämner att mobbning kan härledas 300 år tillbaks i tiden. Forsman (2003) berättar att förr i tiden kallade vi avarter av mänskligt beteende för exempelvis kamratförtyck, retande, kränkningar, nollning, trakasserier, livning utfrysning och pennialism. Det var dock inte förrän i november-december år 1969, då den förra radiodoktorn och författaren Peter-Paul Heinemann skrev en artikel "Apartheid" i Liberal Debatt, som mobbning började uppmärksammas. 1972 försvenskade Heinemann det engelska begreppet mobbing till det svenska begreppet mobbning. Det var även vid den tidpunkten som begreppet mobbning började användas, främst i den pedagogiska och samhälleliga debatten. Heinemann (1972) gjorde begreppet mobbning till ett modeord, en sorts alarmsignal, för att försöka åstadkomma eftertanke och studier av detta beteende. Pikas (1987) som är docent i pedagogik och pedagogisk psykologi berättar att det därefter dröjde ända fram tills 1985 då Olweus uttalade sig i ett pressmeddelande som en ny våg av uppmärksamhet uppstod. Pressmeddelandet handlade om att Olweus hade gjort den hittills största undersökningen i Sverige, där han kom fram till att var sjunde elev i grundskolan var mobbade.

Författaren och den före detta polisen Staff anser: *"Den klassiska definitionen på mobbning är att flera personer återkommande utsätter någon för trakasserier av någon form"* (Staff 1997:5). Han poängterar också att den värsta mobbningen är utfrysning. Pikas menar att mobbning är *"...icke-legitima fysiska eller psykiska angrepp och/eller uteslutningar ur gemenskapen som riktas mot en enskild individ i underläge av en grupp vars medlemmar förstärker varandras beteende i interaktion"* (Pikas 1987:42). Heinemann anser att mobbning är: *"...allt från en relativt oskyldig grupps till en samlings massivt och grovt attackerande individer"* (Forsman 2003:89). Olweus har däremot en definition av mobbning som inte är lika snäv som Heinemanns och den lyder:

Mobbning handlar om att en eller flera personer regelbundet under en längre tid utsätts för negativa handlingar från en eller flera personer. Handlingarna förtar systematiskt en persons självkänsla, handlingsmöjligheter eller möjligheter till eget försvar. Detta kan leda till såväl psykiska som sociala handikapp (Nilsson 2002:33).

Enligt Olweus (1994) är en negativ handling exempelvis när en person försöker eller gör en annan person obehag eller skada. Det kan också inträffa verbalt genom hot, hån eller genom elaka ord. Olweus tar även upp negativa handlingar som knuffar, slag, sparkar eller när en person håller fast en annan mot dennes vilja. Men negativa handlingar är även när någon gör fula gester eller vänder ryggen mot någon annan för att sårta eller irritera personen. Han förklarar vidare att mobbning är när det är en viss obalans i styrkeförhållandet. Med det menar han att mobbningsoffret, alltså den utsatta, har svårt att försvara sig och är många gånger hjälplös i jämförelse med den som mobbar. Olweus betonar att det inte handlar om mobbning när två personer som ungefär är lika starka antingen fysiskt eller psykiskt grälar eller slåss. Han förklarar vidare att det finns två olika sorters av mobbning, nämligen direkt mobbning där angreppen på offret är öppna och indirekt mobbning där det sker någon form av social isolering eller/och utfrysning. Forsman (2003) menar däremot att Olweus och Heinemann dock är överens om att lärarnas attityder till mobbning och hur de agerar vid olika mobbningssituationer påverkar mobbningens utveckling och omfattning.

Björndell (1989) anser att ordet mobbning används allt för ofta, trots att det finns andra begrepp som framställer läget bättre. Även Pikas (1987) markerar att begreppet mobbning ofta missbrukas, han skriver vidare att ordet mobbning bara ska användas när en grupp utövar våld mot en enskild. Björndell (1989) understryker att det även är viktigt att skilja på mobbning och konflikter. När det rör sig om konflikter finns det flera parter som på olika sätt bekämpar varandra. Inom mobbning är det oftast en relativt samlad grupp som systematiskt ger sig på en och samma person under en längre tidsperiod. Gruppen utsätter en enskild individ för fysiskt eller psykiskt våld, där målet för mobbarna är att köra mobbningsoffret i botten. Mobbning skiljer sig även från konflikter då mobbning är en upprepning, att offret är i underläge och att någon far illa. Staff (1997) anser att det är svårt att sätta en gräns mellan vad som räknas som mobbning och vad som inte är det, på grund av att alla individer tål olika mycket. Författaren Aarland (1988) framhäver att mobbning inte är ett skolfenomen, utan det som händer i skolan speglar det som sker i samhället.

2.2 Olika varianter av mobbning

Olsson (1998) som är legitimerad psykolog och kurator säger att man brukar skilja på direkt mobbning och indirekt mobbning. Direkt mobbning utförs genom fysiska handlingar såsom exempelvis knuffar, sparkar, slag och fasthållning. Indirekt mobbning omfattar social isolering och utfrysning.

Höistad (1994) påpekar att det även finns flera olika typer av mobbning. Psykisk mobbning är vanligare än fysisk mobbning. Psykisk mobbning är exempelvis när någon utesluter, suckar, viskar, grimaserar eller betraktar en person som luft. Nilsson (2002) menar att det oftast är flickor som använder sig av psykisk mobbning. Pojkar däremot brukar använda fysisk mobbning, men skillnaden blir mindre ju äldre pojkar respektive flickor blir. Höistad (1994) förklarar att fysisk mobbning till exempel är när någon utsätter någon för blåmärke, slag, sparkar och knuffar. Sedan finns det även verbal mobbning som främst flickor använder sig av. Exempel på verbal mobbning är när dem viskar bakom ryggen, hånar, retas och sprider rykten för att få fler personer på sin sida.

2.3 Teorier om mobbning

Nenzén (1998) tar upp att det finns flera teorier om mobbning. En teori är att det finns individuella strävanden för att få en utökad självkänsla, men även för att få makt och status i en grupp. Andra teorier kring mobbning handlar om behov av större handlingsutrymme och protest mot auktoritet och tvång. Forsman (2003) menar även att den ökade stressen, otryggheten och anonymiteten är grogrunden till mobbning. Men han anser också att den ökande sociala och socioekonomiska segregationen utanför skolan speglar problemen som finns i skolan.

Björndell (1987) nämner att man inom forskningen har försökt att söka efter ett samband mellan aggression och vissa faktorer i samhället och i uppväxtmiljön som kan bevisa varför mobbning förekommer, t.ex. skolstorlek, boendeort, socialbakgrund eller föräldrarnas bakgrund. Dock har forskarna inte funnit något samband. Enligt forskarna kan det bevisas att alltför hård eller slapp uppfostran kan ge aggressiva barn. Många av mobbarna har en helt vanlig uppväxt. Om där finns flera personer som går samman vid mobbning behöver mobbaren inte vara särskilt stark. Mobbarna är helt vanliga barn som behöver hjälp med att sluta med sitt mobbande beteende.

Det finns flera olika förklaringar till varför mobbning uppstår. En av variant är individrelaterade, att yttre avvikelser utgör en grund för mobbning. Frånberg (2003) förklarar att mobbning uppstår genom attributionsteorin, som menar att yttre karaktärsegenskaper och familjebakgrunden är en orsak till mobbning.

2.4 Mobbningsoffer samt mobbare

Olweus (1994) anser att det är viktigt att ha kunskaper om vad som karaktäriserar mobbningsoffer respektive mobbare för att förstå mobbning. Olweus berättar att mobbningsoffert oftast kännetecknas med egenskaper som till exempelvis ängslighet, osäkerhet, känsliga och tystlåtna. Enligt Björndell (1987) kan mobbningsoffren ha ett överlägset beteende och genom detta provocera andra klasskamrater. Yttre faktorer som till exempel kroppsvikt eller hårfärg behöver inte vara en förutsättning för att bli utsatt för mobbning. Det är helt beroende av barnens grundtrygghet eller självförtroende hur man kan hantera olika gliringar som barnet utsätts för. Även Eriksson (2002) anser att yttre faktorer inte är avgörande för att en person ska bli mobbad. Han menar att den avgörande faktorn för att någon ska utsättas för mobbning är om personen är fysiskt svag.

Det finns en delning mellan passiva och provocerande mobbningsoffer. I den provocerande situationen kan mobbningsoffret provocera fram negativa reaktioner hos andra. Provoceringen kan bland annat bero på att personen har ett häftigt temperament, hyperaktivitet och allmänna oro. I den passiva situationen brukar mobbningsoffret vara fysiskt svagare och mer osäker än genomsnittseleven. Björndell (1989) anser att mobbare vanligtvis inte mobbar en person som man känner väl. Han framhäver även att mobbare oftast inte ser mobbningsoffret som en person utan som ett ting eller en sak.

Eriksson (2002) nämner att där finns vissa egenskaper som utmärker den typiske mobbaren. Mobbaren är bland annat i behov av makt och dominans av andra personer. Den typiske mobbaren är oftast aggressiv mot kamrater, lärare och föräldrar. Personerna som är mobbare har även generellt en mer positiv bild till våld än genomsnittseleven. Mobbarens egenskaper framförs även genom att han eller hon är impulsiv och gärna vill dominera andra i sin omgivning. Mobbaren har för det mesta en svag medkänsla för sina mobbningsoffer, medan de har relativt positiva värderingar av sig själv. I en mobbningssituation är det oftast mobbaren som är den fysiskt starka personen, speciellt om pojkar är inblandade. Staff (1997)

berättar att mobbningsoffret vanligtvis lägger skulden för mobbningen på sig själv, vilket är en följd av att offret har förlorat sin självkänsla.

Sharp och Smith (1996) berättar att trots att det finns en del studier som visar vilka egenskaper en typisk mobbare respektive offer har är det av yttersta vikt att lärare och annan skolpersonal inte ser eleverna på ett stereotypt synsätt. Trevliga elever kan vara översittare och även den mest sociala eleven kan utsättas för mobbning. Forsman (2003) poängterar att undersökningar visar att det oftast är de äldre eleverna på en skola som mobbar de yngre. Undersökningar visar även att främst pojkar som går på högstadiet är mer utsatta för mobbning än flickor och att det också är pojkar som mobbar mest. Det finns dock skillnader på hur pojkar respektive flickor mobbar. Pojkar mobbar mer synligt medan flickor utesluter och förtalar, bakom ryggen på den som är mobbningsoffer. Studier visar även att eleverna anser att lärarna gör förhållandevis lite för att motverka mobbning.

2.5 Förebyggande åtgärder

Olweus anser följande: *"Det är således möjligt att åstadkomma en dramatisk minskning av mobbningsproblemen med förhållandevis enkla, men välvalda medel"* (Olweus 1994:49). Forsman (2003) betonar att skolor som utvecklar och arbetar förebyggande mot mobbning har en mindre andel elever som är mobbade. Olsson (1998) poängterar att det finns tre viktiga utgångspunkter för att kunna förhindra mobbning. Den första utgångspunkten han går in på är att man måste skapa en medvetenhet om problematiken kring mobbning. Vidare måste alla på skolan ha den inställningen att mobbning inte är acceptabelt. Den sista utgångspunkten för att lyckas med arbetet med att förhindra mobbning är att arbeta gemensamt med eleverna och arbeta med deras erfarenheter och förslag.

2.5.1 Engagemang

Olweus (1999) menar att den avgörande faktorn för att mobbning inte ska uppstå i skolan är vuxnas evenemang och vilja. Han uppger även att en förutsättning för att minska mobbning är att vi samarbetar. Barnombudsmannen (1997) poängterar att engagemang inte går att lagstifta fram, däremot markerar han att den kommer ur kunskap och medvetenhet om den egna insatsens betydelse. Lagerman och Stenberg (2003) menar att vuxna bör ha kunskaper om konflikthantering då konflikter kan urarta till mobbning. Enligt Barnombudsmannen (1997) måste man även ha rätt kunskap sociala relationer, mobbningens orsaker och uttryck. En lärare som har bristande kunskaper om detta kan medföra till felbedömningar av stämningarna

i klassen eller hur pågående mobbning ska bearbetas. Därför anser Barnombudsmannen att lärarutbildningen måste fokusera på undervisning om sociala relationer och mobbning. Barnombudsmannen framhåller att forskning visar att kunskap har en betydelse i kampen mot mobbning. För att förbättra skolans sociala klimat är det viktigt att inte bara lärare utan även eleverna har kunskaper om mobbning. Sharp och Smith (1997) påpekar att elevinflytande är väsentligt, då gruppsytryck utgör en viktig faktor när det rör sig om mobbning.

2.5.2 Tydliga regler

Nilsson (2002) berättar att om skolan vill motverka mobbning går det inte bara att ta tag i den mobbning som sker mellan elever utan man måste även se på hur vuxna agerar gentemot eleverna och gentemot andra vuxna. Olweus (1994) anser att ett sätt för att minska mobbning är att ha tydliga regler som visar vilka beteenden som accepteras eller inte. Han menar att det bästa sättet är att låta elever och vuxna tillsammans komma fram till vilka regler som skolan bör ha. Nilzon (2005) markerar att det är oerhört viktigt att agera tidigt i kränkningssituationer. Nilzon skriver även att allvarliga situationer ofta uppstår när det tillåts för eleverna att flytta fram sina positioner. För att kunna förhindra mobbning och kränkningar måste skolan ha professionell personal som kan hantera dessa situationer. Lagerman och Stenberg (2003) berättar att de tycker att det är svårt att skilja på vanligt bråk och mobbning mellan elever. De talar även om att elever ofta säger att det inte är på allvar och då brukar den mobbade också hålla med. Lagerman och Stenberg förklarar att det beror på rädsla av repressalier. Vidare poängterar de att det är viktigt att vuxna därför säger till att man inte skojar på det viset.

Sharp och Smith (1997) anser att eleverna har en viktig roll i arbetet med att förebygga mobbning och att de behöver stöd för att ta sin del av ansvaret. Nilsson (2002) menar att det är nödvändigt att skolan har som mål att agera på ett enhetligt sätt, skyddar eleverna och stöttar dem till att ta personligt ansvar för sina handlingar. En akut situation kan förbättras med tillfälliga resurser men om inte mobbningsarbetet utgår från en enhetlig uppfattning om värdegrunden förändras ingenting i längden. För att kunna minska mobbningen i skolan krävs det därför att man går på djupet med problemet. Staff (1997) menar att det är viktigt att lärare och övrig skolpersonal poängterar att det inte är lagligt att mobba någon som har ett annorlunda beteende. Han anser även att det är viktigt att skolor har olika åtgärdsplaner både i förebyggande syfte och om mobbning upptäcks. Olweus (1994) anser att om skolan inte gör något åt den mobbning som finns, innebär det att skolan ger sitt tysta godkännande till

mobbing. Vidare uppmärksammar Olweus: ”...lärarnas attityder till mobbningsproblem och deras beteende vid mobbningsituationer är av avgörande betydelse för nivån av sådana problem i skolan eller klassen” (Olweus 1994:19). Olweus förklarar att elever oftast tror att det är skvaller om de berättar för en lärare eller för sina föräldrar om dem själva eller någon kompis är utsatt för mobbing. Han poängterar att skolan bör ha en regel som säger att det inte handlat om att skvallra utan om att visa medkänsla med och ta parti för mobbingsoffret. På så sätt menar Olweus att det är större sannolikhet att eleverna agerar om de vet att det bara följer en regel.

2.5.3 Ge beröm

Olweus (1994) anser att ett annat sätt för att påverka elevernas beteende är att använda sig av beröm. Han förklarar även att amerikanska studier visar att lärare i en vanlig klassituation ger relativt lite beröm. Om lärare ger mer beröm när eleverna har gjort något bra mot andra eller i skolan kan det bidra till att det skapas en trevligare stämning i klassen. Det medför även till att eleverna lättare kan ta åt sig kritik om de gör en negativ handling.

2.5.4 Undervisning

Enligt Nenzén (1998) har skolmiljön och klassmiljön en viktig roll för att förhindra mobbing. Om miljön i klassrummet och på skolan har en nivå som präglas av stress, otrygghet, konkurrens och frustration uppstår oftast mobbing. Studier visar att god trivsel i skolan förhindrar mobbing. Även små skolor och mindre undervisningsgrupper visar sig ha mindre mobbing.

Sharp och Smith (1996) påpekar att det är viktigt att arbeta med mobbningsproblemet i undervisningen, främst av två syften. Det första syftet är att det ökar elevernas medvetenhet när det handlar om mobbingstendenser. Om skolan arbetar med att utveckla en strategi kring förebyggandet av mobbing, är detta nödvändigt att börja med. Men det är även viktigt om skolan redan har en strategi för att hela tiden hålla åtgärderna vid liv för eleverna. Det andra syftet som Sharp och Smith tar upp är att det ökar sympati och förståelse för mobbingsoffer, men det skapar även en anda mot mobbing på skolan. Vidare menar de att det ifrågasätter existerande attityder som rör mobbing.

Björndell (1989) menar att när en skola arbetar med att förebygga mobbing måste de även få den enskilda eleven att ta hand om sina kompisar. Han anser att skolpersonalen måste bli

bättre på att samtala med eleverna. Det är också viktigt att lärare tar sig tid till att få eleverna att bli öppna, så att de vågar berätta om hur de exempelvis trivs på skolan samt om mobbning förekommer. Genom att använda sig av olika aktiviteter, bidrar det till en ökad samhörighet och gemenskap. Barnombudsmannen (1997) menar att det är viktigt med fortlöpande samtal, där eleverna får möjlighet att diskutera de vardagsproblem som uppstår. Vidare anses det att skolan bör ha ett ansvar för att skapa undervisning så att eleverna får kunskaper om samhällets normer och regler. Nilsson (2000) anser att en av skolans största brister är avsaknaden av tid för exempelvis samtal. Forsman (2003) poängterar att det är viktigt att det finns sociala nätverk med fungerande arbetslag och att det finns möjligheter till kommunikation för att skapa goda relationer mellan elever.

Pikas (1987) nämner även ett annat sätt att förebygga mobbning är att använda sig av diskussioner i undervisningen. För att motivera eleverna till att diskutera kan man först visa en film, diskutera utifrån en händelse som nyligen uppstått eller låta eleverna själva få redovisa artiklar som media har tagit upp. Enligt Lagerman och Stenberg (2003) ska lärare däremot aldrig visa en film med mobbningsituationer i, då eleverna oftast reagerar med att härma det de sett. Vuxna reagerar däremot mest med medkännande och upprördhet. Finns det ett mobbningsoffer i klassen plågas de av att se på filmen. Pikas (1987) anser att lärare bland annat bör ta upp vad mobbning är, varför mobbning uppstår, hur man kan undvika mobbning, vad man kan göra för att stoppa mobbning samt vad man kan göra om man känner sig mobbad under diskussionerna. Det viktigaste är att man som lärare inte predikar för eleverna, utan låter eleverna själva få säga vad de tycker. Han poängterar att det är en stor fördel om en lärare kan skapa en känsla av personlig kontakt med varje elev i arbetet med att förebygga mobbning.

Sharp och Smith (1996) menar att lärarna måste regelbundet förstärka budskapet mot mobbning och även göra mobbning till ett fortlöpande tema på elevernas gemensamma samlingar och på deras lektioner. För att öka elevernas medvetenhet om mobbning och om arbetet med att förebygga mobbning i skolan tar cirka två till tre timmar. Men för att bevara denna medvetenhet och ändra på beteenden eller attityder krävs det att lärarna ägnar mer tid och kraft åt det.

2.5.5 Samarbetsinlärning

Olweus (1987) tar upp om inlärning genom samarbete som kommer från USA. Det utgår ifrån att elever arbetar ofta i grupper och med utgångspunkt från en gemensam uppgift. Varje elev ansvarar både för sig själva, samt att övriga gruppdeltagare gör uppgiften, dock är gruppens prestation det väsentliga. Studier visar att inlärning genom samarbete medför till att elever accepterar varandra mer och får en ökad positiv syn på sina klasskamrater, lärare och skola. Lärare har även ett ansvar att se till att uppgiften utformas på ett sätt som kan skapa ett ömsesidigt beroende i gruppen och ett positivt klimat. Inlärning genom samarbete är en metod som har använts i både Sverige och Norge med goda resultat på det förebyggande arbetet mot mobbning.

2.5.6 Gruppindelning

Lagerman och Stenberg (2003) anser att lärare aldrig ska låta elever välja lag eller grupp själva. Även Lungström (2003) nämner att det är viktigt att lärare försöker undvika fria val vid gruppindelningar, han menar att det är bättre att exempelvis lärare drar lott om vem som ska vara med vem. Han betonar också att man som lärare inte får tillåta att någon elev stönar eller kommenterar att den inte vill vara med en elev. Vidare bör lärare försöka få en avvikande, blyg och tyst elev in i gemenskapen.

2.5.7 Rollspel och drama

Enligt Pikas (1987) är en av de starkaste metoderna för att motverka mobbning är drama, men drama är även det som kräver mest av en lärares insikt och personlighet. Det finns exempelvis attitydbildande drama, där åskådarna deltar andligen och inte kroppsligen. Istället är det yrkesskådespelare eller kamrater som framställer ett budskap såsom att mobbning är fruktansvärt och att offret får lida mycket. Ibland krävs det dock att man diskuterar budskapet ytterligare efteråt. Vidare kan man uppmana åskådare att stoppa en handling i drama. Därefter kan åskådaren gå upp på scen för att ersätta skådespelare som åskådaren av olika orsaker vill ersätta. Pikas menar att denna form av drama kan ge upphov till konstruktiva lösningar. Enligt Pikas är det betydelsefullt att *"förebygga genom att få eleven att öva handlingar"* (Pikas 1987:90).

Enligt Sharp och Smith (1996) kan rollspel och drama göra elever mer socialt medvetna. Genom att utforska olika situationer med rollspel och drama kan det också bidra till att öka elevernas empatiska färdigheter och förmåga att förstå andra människor. De betonar även att

det ger en möjlighet till att utforska de känslor som kan uppstå vid exempelvis olika mobbningsituationer och på så sätt kan de lättare förstå. De markerar däremot att det är viktigt att eleverna får tillfälle till gå ur sin roll, när de till exempel har haft en roll som mobbningsoffer eller mobbare. Om inte eleverna vill använda sig av drama och rollspel så berättar Sharp och Smith att böcker och kreativt skrivande också är bra medel för att förebygga mobbning.

2.5.8 Kamratstödjare

Nenzén (1998) berättar att studier visar att organiserad kamratstödsverksamhet som stöttas av skolpersonalen förebygger mobbning. Höistad (1997) förklarar att kamratstödjares uppgift kan till exempel vara att hålla koll på vad som händer på skolan. De bör också vara den aktiva kompis som ser och bryr sig på skolan. Nenzén (1998) menar även att det finns andra sätt att förhindra mobbning som att exempelvis låta eleverna vara aktiva genom att utse antimobbningsgrupper, fadderskap och elevskyddsombud.

2.5.9 Rastvakter

Enligt Aarland (1988) kan det förebyggandet av mobbning även ses i rastvakternas uppgift på skolan för skapandet av en trevlig och harmonisk skolmiljö som möjligt. En vaktande lärare skapar även trygghet för eleverna. De lärare som är ute bland eleverna är nödvändiga för att både upptäcka och förebygga mobbning i skolan. På grund av att mobbarna inte vill visa vad de gör och om riskerna för att bli upptäckt blir för stora kommer sannolikt mobbningen att minska. Sharp och Smith (1996) understryker att det på de flesta skolor finns en del platser där det är större risk att mobbning förekommer. Det kan exempelvis vara där det är svårt med kontroll och insyn såsom i ett buskage eller på en toalett. Därför menar de att lärare kontinuerligt bör besöka dessa platser. Det är även viktigt att eleverna ser att lärarna är på dessa platser, vilket kan medföra till att eleverna slutar utföra mobbning där. Lagerman och Stenberg (2003) påpekar att om eleverna har för lite att göra på sina raster, uppstår lättare mobbning. De föreslår därför att skolor bör ha aktiviteter på rasterna, såsom exempelvis pingis eller bandy.

Olweus (1994) undersökningar visar att det finns en koppling mellan hur stor lärartätheten är under elevernas raster och mobbningens omfattning. Ju fler lärare det finns ute på rasterna desto mindre mobbning finns det. Därför är det viktigt att lärare är ute bland eleverna mer

under rasterna. Olweus (1999) menar problematiken kring mobbning inte går att lösa en gång för alla, utan att det måste finnas en bestående beredskap för att förhindra mobbning.

Höistad (2001) tar upp att skolor bör ha en låst brevlåda som är placerad på en avlägsen plats på skolan. På så sätt kan elever namnge någon som är mobbad eller mobbare utan att det finns en risk att bli upptäckt. Exempelvis bör dock endast vara skolans mobbningsteam som har nyckel till lådan och kan ta del av information som kommer in.

2.6 Åtgärdsprogram

Björndell (1989) poängterar att det inte bara finns en modell för att förebygga mobbning som fungerar på alla skolor. Nenzén (1998) framhäver att det är viktigt att en skola utför ett eget projekt mot mobbning efter hur sammanställningen av elever ser ut, personaltillgång, lokala förutsättningar och hur resurserna i närsamhället ser ut. Sharp och Smith (1997) markerar att ett åtgärdsprogram bör visa hur betydelsefull varje elev är i arbetet med att förebygga mobbning. Åtgärdsprogrammet och övriga skolarbete bör även ta upp att den som står bredvid och tittar har en viktig funktion. Det finns flera exempel på skolor som arbetar med att förebygga mobbning, vi kommer att berätta kort om några av de mest kända åtgärdsprogrammen som finns.

2.6.1 Olweus åtgärder

Olsson (1998) berättar att Olweus står bakom ett känt åtgärdsprogram mot mobbning som både har prövats och utvärderats vetenskapligt. Programmet består både av förebyggande metoder men även åtgärder om mobbning uppstår. Åtgärdsprogrammet användes under en två års period på 42 skolor i Norge. Studier visar att vid de skolor som åtgärdsprogrammet utfördes på minskade mobbningen med över 50 procent. Enligt Olweus (1999) var det inte bara problemen med mobbningen som minskade, utan även vandalisering, stölder och skolk. Åtgärdsprogrammet medförde också att eleverna fick en mer positiv attityd till skolan och att elevernas trivsel ökade. Olweus åtgärdsprogramms främsta målsättning var: *"...minska eller helt förhindra existerande mobbningsproblem i och utanför skolan, och att förebygga uppkomsten av nya sådana problem"* (Olweus 1994:49). Syftet var också att uppnå bättre kamratrelationer i skolan. För att kunna lyckas med ett åtgärdsprogram poängterar Olweus att de vuxna i skolan måste bli mer medvetna om omfattningen av mobbningen i skolan. All skolpersonal måste arbeta för att vilja förändra situationen på skolan. Tidigare forskningsresultat visar att det inte finns några skolmiljöer som är mobbningssäkra.

Olweus (1994) menar att en bra utgångspunkt när en skola ska införa ett åtgärdsprogram är att först undersöka mobbningens omfattning genom att exempelvis låta eleverna anonymt besvara en enkät. Om undersökningen visar att mobbningens omfattning är tämligen begränsad, får detta inte medföra till att åtgärdsprogrammet läggs ner. För att uppnå bra resultat med ett åtgärdsprogram är det viktigt att det finns ökad kunskap om problematiken samt lämpliga åtgärder.

Olsson (1998) tar upp att Olweus har delat in sitt åtgärdsprogram i olika nivåer efter vad skolan, klassen och individen kan göra för att förhindra mobbning. Åtgärderna på skolnivå omfattar vad alla elever och skolpersonal kan göra på skolan. Ett exempel är att arrangera en studiedag för skolpersonalen, elever och föräldrar. Medan på klassnivå har alla elever i varje klass ett ansvar för att minska mobbningen.

2.6.2 Mombus

Staff (1997) talar om att Mombus är en modell för att förebygga att mobbning uppstår. Det var Staff som började använda sig av Mombus i fyra skolor i Norrtälje kommun på mitten av 1990-talet. Mombus-projektet går ut på att två elever i samtliga klasser ska vara Mombus, som betyder mobbningsombudsman, i en vecka varje termin. När en vecka har gått pratade man sedan med mobbningsombudsmännen. Tanken med Mombus är att låta eleverna själva ta ansvar och upptäcka mobbning. Staff menar att elever oftast mobbar någon när vuxna inte är i närheten. För att varje elev ska våga säga vad de har varit med om under deras Mombus vecka, förklarar Staff alltid att det är ett hedersuppdrag att vara mobbningsombudsman. När en Mombus vecka är slut fyller Mobbningsombudsmännen i en rapport om vad de bland annat har gjort, om de har lagt märke till någon som varit okamratlig och hur det har känts att vara Mombus. Rapporten lämnas sedan till rektorn, som sparar dem i en Mombuspärm. I och med att detta kan man följa hur skolans atmosfär är och om det finns någon som är mobbad. Klassläraren diskuterar även med eleverna om vad som hänt, antingen varje dag eller varje vecka. Läraren diskuterar också frågor som exempelvis vad kamratskap är, varför man retas och hur det känns att vara utanför.

I Mombus-projektet är föräldrarna delaktiga. Staff anordnar bland annat föräldramöte, där han berättar om det som han tar upp med eleverna. Föräldrarna brukar också samlas till studiecirklar och föreläsningar som rör frågor om vad som händer i skolans värld. För att eleverna inte skulle tröttna på att arbeta med Mombus, är det enligt Staff (1997) viktigt att det

finns något positivt med det också, att alla har roligt och gör saker gemensamt. I Mombusprojektet finns det därför även en Mombusklubb som är frivillig. Det finns flera exempel på vad Mombusklubben gör såsom utflykter, egna tidningar, studiebesök, tipsrunda, korvgrillning och brännbollskvällar.

2.7 Teoretisk utgångspunkt

Forskare och författare behandlar i litteraturgenomgången att det är viktigt att det förebyggande arbetet ska speglas av kommunikation och samspel. Vi har därför valt den sociokulturella teorin som utgångspunkt. Det sociokulturella perspektivets teoretiska influenser kommer främst från Vygotskys tankar. Där han förklarar "det inre", medvetenheten, i termer av "det yttre", samhället (Marton 2000). Utifrån det sociokulturella perspektivet har individen en biologisk bas för lärande kopplade till kroppen genom hjärna, nervsystem och sinnen. Dock är det endast ett fåtal utgångspunkter för hur individen förstår omgivningen (Sträng & Persson 2003). I det sociokulturella perspektiv gör vi våra erfarenheter tillsammans med andra, som omedvetet bistår oss att förstå hur tillvaron fungerar och ska förstås. I samspel med andra människor utmanas tankarna och elever/lärare tar del av andras uppfattningar, som leder till att människan utvecklar ny kunskap. Det är även viktigt att lärare lägger betoning på språk och kommunikation, vilket är en av grundstenarna i det sociokulturella perspektivet. Vidare förespråkar Säljö (2000) den sociokulturella teorin som framhäver att människan ständigt förändras och utvecklas. Han menar också att det finns kunskaper att ta med sig från varje situation som förekommer med en annan människa. Det sociokulturella perspektivet anser att lärande både kan förekomma kollektivt men även på en individuell nivå. Säljö markerar betydelsen av samspelet mellan människor. Det är: "...*I interaktion mellan människor som kunskaper och färdigheter får liv*" (Säljö 2000:250).

Sträng och Persson (2003) tar upp att Vygotsky menar att människors livsvillkor inverkar på hennes sätt att tänka, utifrån det sammanhang hon befinner sig i. Han menar att kultur och miljö har stor betydelse för inlärnings skeendet. Samspelet med andra har en viktig roll för den språkliga utvecklingen. I denna teori är det centrala att språk och tanke hör samman när det gäller lärandet. Dock är det inte alltid som språket speglar tänkandet. Lärare kan exempelvis få det svårt att se när det "går upp ett ljus" för eleven, då de ständigt befinner sig i utveckling och förändring. Säljö (2000) menar att lärande utveckling alltid kommer att ske på olika villkor, utifrån kommunikativa, kulturella, sociala och materiella förutsättningar. Vygotsky menar också att lärare aldrig kan fransäga sig ansvaret att inspirera och utmana elever i dess

individuella lärande och utvecklingsprocess. ”Vygotsky hävdade till och med att barn kan utvecklas snabbare, om man ställer krav som ligger strax över den nivå, där barnet befinner sig – orienterar sig mot morgondagen” (Maltén 1995:176).

Säljö (2000) menar att människan är en sociopolitisk varelse som lär sig hantera sin omgivning i språkliga kategorier som avspeglar värderingar, känslor och attityder. Genom detta kan människan skildras som en handlande varelse med förmågan att förändra sin omgivning och därmed sin existens. Människan har viljan och detta är sammanbundet med världen, kulturella intressen och föreställningar. Genom den sociala praktiken lär sig eleverna mening och sammanhang. Enligt det sociokulturella perspektivet som utgångsläge lär sig alltid eleverna i skolan. Dock lär sig eleverna inte alltid det som läraren tror att eleverna ska ta till sig. Enligt Säljö socialiseras elever i skolan: ”...in i en värld av handlingar, föreställningar och samspelelmönster som är kulturella och som existerar i och genom kommunikation...” (Säljö 2000:10). Orlenius (2001) berättar att det inom det sociokulturella perspektivet inte är individens biologiska förutsättningar som i första hand är det väsentliga för lärandet. Istället är det utomstående faktorer som finns utanför individen som är det viktiga i lärandeprocessen.

I det sociokulturella perspektivet utgår Säljö från att handlingar och kunskaper relateras till sammanhang och verksamheter. Människan definierar vad man ska göra utifrån vilken situation man befinner sig i. Kommunikation, tänkande och fysisk handling är situerade i kontexter och att begripa sambandet mellan sammanhang och individuella handlingar är därför huvudinnehållet i ett sociokulturellt perspektiv. Att socialiseras innebär att individen skaffar sig en komplicerad insikt i var och när olika regler är tillämpliga (Säljö 2000).

Det är även viktigt att lärare har insikt i lärandet, vilket Marton skriver: ”Konsten att lära alla allt uppkommer med insikten om att det inte existerar en konst för att lära alla allt” (Marton 2000:261). Det är därmed viktigt att lärare har god kommunikation med eleverna.

2.8 Problemprecisering

Efter att vi har behandlat litteratur om mobbning har vi kommit fram till nedanstående problemprecisering som utgår från lärares syn på följande:

- Vad och hur agerar lärare, elever samt övrig skolpersonal för att förebygga mobbning?

3 Empirisk del

Vi kommer i vår empiriska del att beskriva vår metod, intervju, hur vi har genomfört våra intervjuer och vilka etiska övervägande som vi gjort.

3.1 Metodbeskrivning

Holme och Solvang (1991) berättar att det finns två metoder, kvalitativa och kvantitativa, som används av genomförandet av undersökningar. Johansson och Svedner (1998) förklarar att den kvalitativa metoden ger möjlighet till att förstå människors uppfattningar och värderingar. Vi valde att använda oss av den kvalitativa metoden därför att den passade bäst in på vårt upplägg och syfte med studien. Vidare menar Patel och Davidsson (2003) att, oavsett vilken metod som väljs för att samla in information så måste alltid metoden kritiskt granskas, för att kunna avgöra hur tillförlitlig och giltig informationen är.

3.2 Intervju

För att få svar på vår problemprecisering valde vi att intervjua högstadielärare i en medelstor kommun i södra Sverige. Orsaken till att vi gjorde intervjuer istället för enkäter är precis som Patel och Davidsson (2003) anser, att man får en djupare kunskap och förståelse med intervjuer. Den intervjuform som vi använde oss av är den semistrukturerade intervjun, där frågorna som är gjorda i förhand ställs till informanten (Bilaga 1). Det medförde till att respondenten kunde utveckla sina svar och tala mer utförligt om de frågor som vi hade valt ut. Vi valde den vanligaste formen av semistrukturerade intervjuer, som enligt Denscombe (2000), är personliga intervjuer där vi intervjuar en person åt gången. Vi använde oss även av enkla och öppna intervjufrågor, vilket medförde till att det krävdes att respondenterna förklarade samt utvecklade sina svar. Vi inledde dock intervjun med att låta respondenten berätta om sig själv, främst för att ge respondenten möjlighet att slappna av.

Då vi valde att intervjua åtta lärare, varav fyra lärare var, ansåg vi att det var viktigt att ställa samma frågor till alla för att underlätta för oss när vi skulle sammanställning resultatet. Trost (2005) anser att det både finns fördelar respektive nackdelar att vara två vid intervjuer. Vi valde dock att intervjua varje lärare enskilt, på grund av att Trost menar att det är viktigt att inte intervjuaren får maktövertagande över respondenten och på så sätt kommer i underläge. Under våra intervjuer använde vi oss av en bandspelare för att vi anser att fördelarna med att spela in intervjuerna väger upp nackdelarna. En av fördelarna är att det är enklare att komma

ihåg vad läraren har sagt under intervjutillfället med bandspelare. Trost anser att det kan vara störande för personen som man intervjuar om man skriver samtidigt. Enligt Kvale (1997) är det viktigt att observera ansiktsuttryck och tonfall i kvalitativa intervjuer. Han säger: *”Intervjuaren registrerar och tolkar meningen i det som sägs och hur det sägs”* (Kvale 1997:35). På så sätt kan intervjuaren läsa det som sägs mellan raderna. Vi valde att använda oss av en bandspelare för att lyssna på tonfall och ordval, därmed kunde vi analysera intervjuvaren mer noggrant och ordagrant från vår transkribering.

3.3 Urval

Vår undersökningsgrupp, som valdes ut slumpmässigt, består av åtta högstadielärare som har olika ämnesinriktningar såsom exempelvis NO-lärare, SO-lärare, textillärare och svensklärare. Lärarnas åldrar är mellan 27 år till 45 år och deras erfarenhet av yrket varierar från cirka två år till 15 år. Då vi anser att det inte är relevant för vår undersökning att gå djupare in på att beskriva våra respondenter, kommer vi inte att göra det. Vi bestämde oss för att inte intervju högstadielärare på samma skola, för vi var inte intresserade av att studera den individuella skolans problem. Däremot ville vi studera olika lärares syn skolans förebyggande arbete mot mobbning i en medelstor kommun.

3.4 Genomförande

För att komma i kontakt med åtta högstadielärare ringde vi först till expeditionen på varje skola som sedan kopplade oss vidare till ett arbetslag. När vi sedan fick prata med läraren presenterade vi oss och berättade därefter vad vi ville göra. Enligt Vetenskapsrådet (2002) bör de som man intervjuar få reda på syftet med undersökningen. Vi valde dock att ge respondenterna det övergripande syftet med vår undersökning på grund av att vi inte ville påverka resultatet. Alla lärare som vi kom i kontakt med när vi ringde ville ställa upp och intervjuas. Intervjuerna genomfördes sedan mellan december 2005 och januari 2006 på respektive lärares arbetsplats. Vi anser att våra respondenter samtalade i avspända former, vilket kan bero på att de kände sig trygga på sin arbetsmiljö.

Vi delade upp intervjufrågorna i tre olika nivåer, skolan, lärare och elever. Under våra intervjuer tog vi först reda hur lärares syn är på skolas arbetar för att förebygga mobbning, därefter fick lärare beskriva hur de själva arbetar för förhindra mobbning och till sist frågade vi om hur elever medverkar i det förebyggande arbetet. Som vi tidigare har nämnt så genomförde fyra intervjuer var och varje intervju tog mellan 30-40 minuter.

När intervjuerna var klara lyssnade vi av intervjuerna och transkriberade alla. Därefter läste vi tillsammans igenom datamaterialet och analyserade det. För att få en mer överskådlig bild av våra intervjuer valde vi att göra mindmaps utifrån fyra olika kategorier: definitioner av begrepp, skolas strategier för förebyggandet av mobbning, förebyggande undervisning och lärares uppdrag. Med utgångspunkt från kategorierna fick vi sedan fram olika aspekter. Nästa steg var att tolka datamaterialet med hjälp av de teoretiska verktygen som vi hade till vårt förfogande.

3.5 Etiska övervägande

Vi utgick ifrån de forskningsetiska principerna som Vetenskapsrådet (2000) tar upp, vilket exempelvis handlar om samtyckeskravet. Det var frivilligt att delta och intervjuerna genomfördes genom muntligt samtycke. Vidare pratade vi med respondenterna om anonymitet både under och efter intervjun. Vi fick också tillstånd att använda oss av den information som kom fram under våra intervjuer.

4 Resultat

Vi kommer nedanför att presentera vårt resultat från våra intervjuer. I vårt resultat har vi utgått ifrån fyra kategorier och olika aspekter som vi har kommit fram till. För att belysa vårt resultat har vi gjort en schematisk sammanfattning (Bilaga 2). För att förtydliga studiens resultat ytterligare kommer vi att avsluta med en slutsats. Studiens utgångspunkt är lärares syn på hur de anser att skola, de själva och elever arbetar med att förebygga mobbning.

4.1 Begrepps definitioner

Vi kommer nedanför att framställa hur lärare förhåller sig till begreppen mobbning och värdegrund.

4.1.1 Mobbning

Lärare har någon sorts av definition av mobbning, dock varierar det vilka ord lärare använder sig av i sina definitioner, till exempel kränkningar, ofredande, trakasserier, taskigheter, retningar och utfrysningar.

Vidare beskriver lärare mobbning som en kränkande handling varav indelning i fysisk och psykisk handling. Utifrån intervjuer går det att utläsa att lärare anser att mobbning är någon sorts av negativ handling som utförs av en eller flera parter. Det grundläggande med lärares definitioner är att de poängterar att mobbning är något som försiggår under en längre tid med upprepade mobbningssituationer. Vidare är lärares uppfattning att om den som blir utsatt tar illa vid sig är det fråga om mobbning. De intervjuade anser också att det idag är för lätt att säga att man blir mobbad. Enligt lärare är det många elever som inte vet vad begreppet mobbning betyder. Vidare tar lärare upp begreppet utfrysning som en del i deras definition av mobbning. Detta speglas i följande citat:

Jag anser inte att man blir mobbad om man blir utfrusen en dag eller en vecka, det ska vara under en längre tid och av flera personer.

När någon känner sig illa behandlad av en annan, det får ju inte vara vid ett tillfälle utan det ska vara vid ett flera tillfällen. Antingen genom ord eller fysiskt, och det kan också vara ett barn, för det har jag också sett där ute, barn som låtsas om att dem inte finns och det är också en form av mobbning.

Det innebär ju både fysisk och psykisk kränkning, och det ska vara under upprepade tillfällen. Ett enstaka slagsmål innebär inte mobbning för mig. Utan när någon fysiskt eller psykiskt utstött eller illa behandling och när det är under upprepade gånger, det är mobbning.

Att någon elev blir ständigt eller upprepade gånger retad, eller utanför av en eller flera elever, det är ju inte den korrekta definitionen, men vad då, det var ju ett tag sedan man läste den, vid mer än ett tillfälle då.

Jag anser att mobbning är någon sorts av kränkande handling och kränkande handlingar kan se ut på olika sätt, bland annat fysisk och psykisk. Mobbning är bland annat när en eller flera personer utför någon sorts av negativ kränkning mot en annan person. Om denna person som blir utsatt tar illa upp är det mobbning.

4.1.2 Värdegrund

Lärares definitioner av begreppet värdegrund beskrivs på många olika sätt, bland annat genom: trygghet, lika värde, behandling och bemötning av människor, jämställdhet, inga fördomar eller positiv syn på människan. Dessutom kan lärare se en koppling till moral och etik till begreppet värdegrund. Enligt respondenter regleras värdegrunden utifrån skolas olika regler och normer. Lärare anser att lika behandling är en del av värdegrunden, detta genom en positiv syn på människan och att man bemöter elever respektfullt. En viss osäkerhet kan ses då lärare uttrycker sig eller inte kan definiera sin egen värdegrund. Vidare menar lärare att man inte skulle behöva en värdegrund, på grund av att lärare anser att alla borde veta hur man ska vara ändå, hur man ska bemöta och behandla olika människor. Däremot är det viktigt att enligt de intervjuade att lärare har en snarlikt värdegrund. På grund av att skolan tidigare har arbetat mycket med värdegrunden gör inte lärare det. Men lärare markerar att om den upptäcker en taskig attityd så tar lärare tag i det omedelbart. Lärares förhållningssätt till begreppet värdegrund är bland annat:

Allas rätt till att det ska vara ett jämställt samhälle, där alla har lika förutsättningar, rättigheter och skyldigheter, bland annat utifrån regler och normer. Alla är lika värda och ska behandlas på samma sätt. Det är viktigt att lärarna har en lik värdegrund.

Det är bland annat att man ska behandla lika, det kan man inte säga, behandlas efter sin nivå och så får man jobba utifrån det, alla har ett lika värde. Det här låter jätte fel, men det är vad värdegrund betyder för mig.

Ja, vilka värderingar man har, jag vet inte, det kommer jag mest ihåg från lärarutbildningen, att man ska svänga med fina ord.

Vilken jobbig fråga. Begreppet värdegrund, ja,, vad innebär det? Jag kopplar ju det direkt till moral och etik, och då handlar det om både den sociala tryggheten och det handlar om ett välutvecklat språk så man kan kommunicera, det är nog det jag tänker på först. Att vara trygg och att bli sedd och att bli hörd och att kunna göra sig hörd.

4.2 Skolans strategier för förebyggande av mobbning

Vi kommer att utifrån ovanstående kategori att fokusera på de olika aspekter som kom fram under våra intervjuer. Följande aspekter inom denna kategori är: enkäter, nolltolerans, arbetsgrupper, elevers engagemang, temadagar, arbetssätt och rastvakter.

4.2.1 Enkäter

Lärare tar upp att elever har deltagit i en enkät som skolan formulerat, då de ansåg att kommunens eller regeringens frågor inte var tillräckligt bra. I skolans resultat framkom att mobbning förekommer. Lärare berättar också att de har använt kommunens enkäter. Vidare förklarar lärare att resultatet blev att ett stort antal elever kände sig utsatta, varav cirka fem elever i lärares klass. Enligt lärare fanns det ingen mobbning i klassen, men lärare har däremot inte tagit del av skolans resultat än. Uppfattningar gör sig gällande att lärares syn är, att enkäter är en form av strategi i arbetet med förebyggande av mobbning.

Vi har gjort enkätundersökningar, det finns ju en lokal, jag vet inte om det är kommunens eller om det är regeringens. Det är alltså en stor, som inte är så bra, så vi har omarbetat en mindre. Där vi får fram rätt svar, det är sådant som om du blir mobbad, blir du retad, har du många kompisar. Det är ungefär samma frågor som på den stora, men den stora har varit så omfattande för de förstår inte.

...vi gör enkäter en gång om året, sammanställs centralt. Då har vi något att jobba på, då kan vi diskutera och försöka upptäcka. Vi hade inget i vår klass, har inte jämfört med skolan än.

4.2.2 Nolltolerans

Lärare beskriver att skolan har nolltolerans vad det gäller fula ord, hur och vad man säger till varandra. De intervjuade nämner även att de har nolltolerans på negativa blickar och andra signaler gällande kroppsspråk. Lärare berättar att det införts nolltolerans nyligen på skolan. Vidare menar lärare att nolltolerans även gäller dåligt beteende mot fysiska ting. Detta ska all personal arbeta för, det är dock bara tillfälligt för att se hur det fungerar. Det framkommer att

arbetsklimatet blivit bättre samt att elever först inte uppskattade skolans nolltolerans men att elevers åsikter har ändrats efterhand. Målsättningen är att inte alla handlingar ska behöva rapporteras till skolans rektor efterhand. Vidare menar lärare att skolan arbetar efter trivselregler som eleverna först har fått skriva på och att de därefter måste rätta sig efter dem. Inom aspekten nolltolerans har lärare nedanstående syn:

Vi har infört nolltolerans också från och med den 1 december. Vi tolererar inga fula ord mot varandra, vi tolererar inget dåligt beteende alls, mot varandra eller mot saker. Det ska alla lärare jobba för, all personal, och så fort det händer något ska denna som utför handlingen in till rektorn, så rektorn får jobba väldigt mycket. Det är tillfälligt nu för att se hur det går och sedan ska vi släppa av lite på det.

Det är verkligen nolltolerans på fula ord och hur, vad man säger till varandra, blickar också och sådana grejor. Det pratar vi mycket om.

4.2.3 Arbetsgrupper

Lärare berättar att skolan har mobbningsteam, dit elever går om de har problem. Först brukar elever dock gå till en klasskompis eller lärare som hänvisar dem till mobbningsteamet. I detta team arbetar en del lärare, skolvärdinna och kurator. Däremot har lärare ingen större inblick i om elever är delaktiga i teamet. Förutom mobbningsteam har skolan även två förtroendeelever i varje klass. Lärares uppfattning är att de inte har möjligheter att påverka utan de får ta hjälp av mobbningsteamet.

Skolan har en tillsatt mobbningsgrupp som heter Amor, där fyra vuxna och två elever från varje klass ingår. Vidare poängterar lärare att de arbetar med att förhindra mobbning, men att det oftast inte är förrän det finns tecken på mobbning som de ingriper. Skolan har också fritidsledare som finns för alla elever varje dag. Uppgiften är bland annat att bedriva café på skolan, vilken ska vara öppen på alla raster. De intervjuade nämner att där finns en skolmorfar där syftet är att han ska ge trygghet och han ska agera för att inget ska hända. Skolmorfar ska vara en del av vardagen i skolans verksamhet. Han rör sig på hela skolan, såsom till exempel i matsalen, korridorerna, kafeterian och ute på skolgården. Vidare säger lärare att de har kamratstödare som arbetar förebyggande. Där ingår två elever från varje klass, kurator samt en lärare. Lärare förklarar att kamratstödare inte ska ingripa utan berätta för kamratstödargruppen. Enligt lärare har skolan Varma hjärtan som är kamratstödare. Det finns även ett stödteam med rektor, fritidspedagog och specialpedagog. Lärare anser att

Varma hjärtan är något positivt för att kunna förebygga mobbning. Vidare nämner respondenter att de har ett samarbete lärare emellan, men även med skolkurator, skolsköterska och stödteam. Skolan har även samarbetsgrupp vid mobbning, där sjuksköterska, fritidspedagog, specialpedagog, lärare, elevassistent, kurator och rektor är delaktiga. Här diskuterar de vilka konflikter som förekommit samt hur de kan göra för att förebygga att det uppstår igen. Lärare säger att det är viktigt att lärare alltid finns där för eleverna och att det finns ett bra team på skolan.

...och en skolmorfar finns där. Som också ska se till att det inte händer så mycket och trygghet för eleverna. Han finns där dagligen. Han tjänar pengar på det, inte pensionär, han kan väl vara 50-55 år. Raster, under hela skoldagen är han där, han finns också i matsalen, han har fått lite taskiga uppdrag, måste jag säga. Han ska va överallt och gripa in...

Alltså den enskilda läraren kan nog inte göra så mycket, utan att det är ju hjälpen av mobbningsteamet som är väldigt insatta i detta, dem har ju mer kunskap och bättre kunskap.

Kamratstödjare är alltså ögon och öron, dem ska inte ingripa eller någonting om de ser något, men de ska berätta för kamratstödjargrupper, om de ser saker som händer på raster och så.

4.2.4 Elevers engagemang

Enligt lärare är elever inte involverade i den förebyggande verksamheten av mobbningen, utan det är mer när en mobbningssituation har uppstått. Lärare säger att de allra flesta elever värnar om sina klasskamrater, genom att elever kan komma till lärare för att prata om något inte är bra. De intervjuade menar att de har elevråd, som dock mest sysslar med fysiska saker som till exempel hur de vill att lokaler och caféet ska förändras. Uppfattningar är att elever är med och bestämmer om hur trivselregler ska se ut. I trivselregler står det bland annat vilka normer och regler som gäller på vederbörande skolan. Det framkommer att om elever följer trivselregler så uppstår det ingen mobbning. Lärare berättar att skolan har elever som är kamratstödjare. Deras roll i det förebyggande arbetet är att vara ett stöd för andra elever och observera på skolan.

Enligt lärare är det eleven som har ett stort ansvar att förebygga mobbning. Bland annat genom att de ska ta ansvar för sina handlingar, vara en bra kamrat och delge skolpersonalen vid misstanke om mobbning. Vidare menar lärare att elever skvallrar till lärare, vilket lärare ser som förebyggande. Lärare pratar även om elevrådets arbete för en bättre skolmiljö så att

alla trivs på skola. Dock menar lärare att elever inte har något med utförandet av skolans handlingsplan att göra.

De har den här Amorgruppen, som dem är väldigt stolta över, möte minst en gång i månaden. Dem är med och pratar med mobbningsoffret, dem ska finnas tillhands. Annars är det väldigt dåligt överlag att, man inte vill se mobbning, det är precis som vuxna att man inte vill se mobbning, det räcker ju inte att två i klassen är, för de sitter och väntar att mobbningsoffret ska komma, man måste se också.

De skvallrar, skvallrar är inget fult hos oss. De har ingen sådana där Amorgrupp eller något sådant, de berättar, de pratar, försöker hjälpa varandra och de försöker stötta varandra.

Finns vissa elever som är kamratstödjare, främst i högre årskurser. Dessa är ute och observerar på skolan och försöker även hjälpa elever och uppmuntra så att stämningen blir bra i skolan.

Och de inte har med mobbningsituationen att göra så är dem inte inblandade i handlingsplanen. Jag vet inte direkt vad jag ska svara. Till själva handlingsplanen gällande mobbning har inga elever något med utformningen att göra.

4.2.5 Temadagar

En annan aspekt är att skolan har temadagar som förebyggande arbete. Lärare förklarar att de har respekt dagar som kamratstödjare anordnar varje år. Även temadagar som handlar om mobbning förekommer, med däremot inte regelbundet. Skolan har också haft föreläsningar där äldre elever som har varit mobbade berättar om det för eleverna. Lärare tror det ger mer än när vuxna står och pratar om mobbning om de själva inte har varit utsatta för det. Lärare säger att de har haft temadag där alla elever tittade på en teaterpjäs med inslag av konflikter och attityder. Lärare förklarar att skolan brukar ha temadagar där de tar upp etik, moral, attityder och samarbete. Då brukar de även bjuda in föreläsare såsom till exempelvis polis, självförsvarsinstruktör, tidigare mobbningsoffer samt en mobbare. Enligt lärare anordnar samarbetsgruppen även en temadag varje år.

Vi har respekt dagar och det har vi en om året som kamratstödjare anordnar. Sedan har vi haft temadagar som handlar om mobbning också men dem har inte varit regelbundna, som vi lärare har liksom planerat. Det är respekt dagen som alltid återkommer och det är temat.

Under denna temadag tar man bland annat upp attityder, etik, normer, samarbete, konfliktlösning och massa andra saker. Detta kan göras genom att man har olika diskussioner eller grupparbete.

4.2.6 Arbetssätt

Skolan har haft IT-projekt som handlade om IT och data. Då tog skolans IT-projekt upp frågor om etik och moral med eleverna. Enligt lärare används EQ, Emotional Quality, på skolan. Lärare förklarar att EQ är schemalagt en halvtimme varje vecka samt att det handlar om värdegrund, moral och etik. Arbetet med EQ utgår från en pärm som varje lärare har på skolan där det finns olika övningar som är uppdelade i trappsteg. Det behandlas självkännedom och empati, som därefter kan relateras till konflikthantering och förebyggande arbete av mobbning. Elever får bland annat lära sig att lära känna sig själv, kunna identifiera sina känslor, kunna styra sina egna känslor och hur man kan lösa olika konflikter. Finns det aktuella kurser om mobbning händer det också att läraren skickar viss skolpersonal dit. Vidare förklarar lärare att alla lärare har gått en kurs på skolan om värdegrunden. Lärare säger att skolpersonalen får extern utbildning i bland annat värdegrundsarbete och Lions Guest. Lärare påvisar att Lions Guest ger elever ett ökat självförtroende genom attitydövningarna, samarbetsövningarna och konfliktövningarna. För att eleverna ska få en bättre sammanhållning kan klasser åka på studieresa till Auschwitz, detta utifrån ett demokratiskt och ett historiskt perspektiv. Lärare berättar att skolan beslutade om att elever skulle göra egna värdegrundstavlor. Dessa tavlor som innefattar hur man ska behandla människor hänger nu i klassrum och korridorer. Lärare uttalar att skolan försöker ha en bra kontakt med elevernas hem och föräldrar i ett förebyggande syfte mot mobbning. Skolan tillsätter aldrig någon lärare, då någon lärare är frånvarande utan istället får lärare på skolan hjälpas åt och ta över undervisningen. På så sätt menar lärare att alla lärare har alla elever så blir eleverna synliga. Därmed anser lärare att de har bättre koll på om mobbning förekommer.

De sista två åren, har vi börjat med EQ, det är ju Emotional Quality. Det handlar om moral och etik och värdegrunden helt och hållet. Och det har vi schemalagt nu i alla klasser, utöver mentorstid, en halvtimme i veckan arbetar vi med det.

Det ligger ju mycket med Lions Guest en gång i veckan. Där det bland annat innehåller attitydövningar, samarbetsövningar och konfliktövningar, som går att koppla till förebyggandet av mobbningen.

4.2.7 Rastvakter

På skolan där lärare undervisar har lärare inga raster. Istället sitter lärare med eleverna, antingen i klassrummet eller i korridorerna. Eleverna får på så sätt möjlighet att arbeta på deras raster också. Lärare följer även med eleverna och äter lunch. Vidare förklarar lärare att

när tillfälle ges så försöker man tillbringa sin tid ute bland eleverna. Lärare försöker även ha en bra kontakt med eleverna och anser att den vinner mycket om man har bra relation med värstingarna på skolan. Lärare hade dock önskat att fler kollegor var ute bland eleverna, men har förståelse för att lärare inte hinner. Dessutom sitter lärare oftast inte i personalrummet utan de fikar med eleverna i caféet. Skolan har även lärare som patrullerar på hela skolområdet. Lärare anser att vuxnas närvaro påverkar eleverna positivt. Utöver det finns det elevassistenter som ska kontrollera läget på skolan.

Lärare berättar att de har rastvakter på alla raster, men är dock rädd att de missar att en del blir mobbade. I intervjuerna framkommer att lärare försöker skapa ett förtroende för elever. Lärare förklarar att de har roterande rastvakter som ska se till så att det är lugnt på rasterna. Vidare poängterar lärare att skolan även har försökt ändra om skolmiljön. Skolan har bland annat satt in aktiviteter såsom till exempel bordtennis och biljard. Lärares roll i att förebygga mobbning ute på rasterna kan ses i att de sitter med eleverna i cafeteria i stället för i personalrummet. Enligt respondenter har skolan även ändrat på elevernas schema. Vidare berättar lärare att elever tidigare hade lunch samtidigt, men att det inte är lika många klasser ute samtidigt på rasterna. Lärare nämner även att de har olika aktiviteter i cafeteria och att det finns olika spel att låna på skolan. Det finns också bollar och utomhusaktiviteter som eleverna kan använda. Skolan har även en skolvärdinna i cafeteria som kan vara en lugnande vuxen person i närvaron bland eleverna.

Att man skulle vara ute mer med eleverna, men hur det skulle gå till det vet jag inte. Det behövs att vi syns ute hela tiden, men sedan måste man ju planera, sina lektioner, så man hinner inte alltid och det har jag stor förståelse för. Men alla tycker inte som jag att det går att sitta hemma på kvällarna och göra sitt jobb.

Vi har bland annat rastvakter ute i skolan på alla raster. Sedan har vi ett starkt samarbete med mentorer, arbetslaget, kuratorn och rektorn. Dock är jag rädd för att vi kanske missar vissa som blir mobbade.

Vi försöker som sagt vara ute på raster, så vi får ett förtroende till eleverna och att de känner att dem kan komma om det är något.

Vi försöker ju att minska mobbningen så mycket vi kan på skolan. Detta gör vi bland annat med att ha rastvakter, då vuxnas närvaro har en positiv inverkan på eleverna. Detta stämmer med skollagen att vi aktivt försöker stävja mobbningen.

Vi brukar ha lärare som patrullerar på hela skolområdet. Vi utgår ifrån ett preliminärt schema som vi tar personalen ifrån. Vi har även olika elevassistenter som brukar flyta runt på skolan och kollar av läget.

4.3 Förebyggande undervisning

Nedanför berättar vi vårt resultatets kategori utifrån dessa aspekter: ingripande, samtal och diskussion, mentorstid samt gruppindelning.

4.3.1 Ingripande

Lärare anser att det är viktigt att belysa och diskutera mobbningsproblem direkt efter en uppstådd situation, oavsett om det är rast, lektion eller efter skoltid, annars går det inte att undervisa. Enligt respondenter är det dock aldrig med hot om att lärare inte tycker om eleven. Istället påpekar lärare att det är den negativa handlingen som inte accepteras. Detta på grund av att lärare anser att det är viktigt att berätta för eleverna. Lärare försöker se alla elever, så att den inte själv utsätter någon för mobbning. Det framkommer även att lärare alltid säger till eleven så fort de upptäcker något. Lärare poängterar även att det är viktigt att verkligen visa för elever att man menar allvar och att man talar om för dem att mobbning är ett beteende som den inte vill se. Det är enligt lärare viktigt att ta tag i en situation när den uppstår och samtala om hur man ska behandla andra människor. Lärare anser även att de ska kunna finnas till hjälp för eleverna och kunna se om det uppstår olika problem som kan leda till mobbning. Enligt lärare går det via tillrättavisningar om kränkningar förebygga och dämpa mobbningen. Lärares uppfattningar är även att om det uppstår en mobbningsituation så tar de kontakt med mobbaren, mobbningsoffret, föräldrarna, kurator, sjuksyster, rektor och andra berörda lärare.

...om det är någon som känner att den mår dåligt eller någon som har gjort någonting, så är det så mycket annat som går till spillo, så det gäller att ta det direkt, det tjänar man på i längden, tror jag.

Men det är aldrig med hot om att jag inte tycker om den som mobbar, utan det är ju handlingen som jag inte tycker om.

...att ta tag i problem direkt och att visa för eleverna att man menar allvar, inte att man, man får inte vara mesig och säga att det var nog inte så snällt gjort, att man verkligen visar att det inte är okej, att man tar, man ska ju inte skrika, att man låter allvarlig och talar om för dem att det är sådan beteende som man inte vill se.

Våga ta tag i det med en gång och inte gömma sig och tro att det blir bättre för att man inte ser det och det är viktigt att våga se och stå för det. Våga stå för det man ser direkt, ta det och gärna vara ute mer bland eleverna.

4.3.2 Samtal och diskussion

Lärare tror mycket på information, samtal och diskussioner med eleverna. Enligt lärare diskuteras det mycket med eleverna om frågor som rör mobbning. När EQ, Emotional Quality, ligger på schemat brukar lärare prata om exempelvis hur eleverna känner sig och hur de identifierar sig. Lärare har temadag där alla klasser tittar på en teaterpjäs med inslag av konflikter och attityder. Sedan får varje lärare följa upp med sin egen klass, genom exempelvis samtal och diskussioner. Därefter använder lärare sig av olika diskussionsproblem där eleverna måste argumentera för ett visst bestämt ämne. I grund och botten försöker lärare ge sina elever självförtroende och empati för att kunna hjälpa sina medmänniskor. Lärare förklarar vilka regler som gäller på skolan och att lärare inte bara säger ifrån vid en mobbningsituation, utan även följer upp det hela. Lärare brukar även prata med eleverna om hur det känns när man blir äldre om man vet med sig att man har gjort något dumt. Då brukar lärare ta sig själv som exempel och förklara att den har dåligt samvete efter vad lärare själv gjorde som liten. Lärare berättar även att om någon är taskig mot en annan så kan lärare höra att elever säger att du kommer ångra dig när du blir äldre, för det har lärare sagt. I undervisningen arbetar lärare med att få eleverna att se varandra, förstå varandra, förstå och respektera att vi är olika. Lärare brukar genom diskussioner exemplifiera olika händelser från verkligheten, såsom exempel hemifrån och i klassen. Enligt lärare har SO-lärare det lättare att lägga in mobbning i undervisningen, däremot brukar NO-lärare ta upp om värdegrunden när lärare pratar om sex och samlevnad. Lärare brukar även arbeta med litteratur som har anknytning till mobbning med eleverna. Målet med det är att de ska få en ökad förståelse och empati för andra människor, vilket lärare anser att det saknas mycket av. Av lärares uppfattning framgår det även att lärare inte tänker på mobbning på en matematiklektion.

...övningarna kan vara, allt från att man pratar om dagens känsla, att man ritar dagens känsla, till att man pratar om rädslor, till att man berättar hur blir jag när jag känner förakt. Till exempel hur beter jag mig när jag känner förakt, hur vill jag bete mig när jag känner förakt. Det är även gruppövningar, att lita på varandra, det kan vara att den ena ska ha bindel för ögonen och den andra ska leda dig genom ord, så det arbetar vi med systematiskt.

Att vara och se eleverna mår. Har man eleverna varje dag borde man kunna se hur eleverna mår och om det inte står rätt till. Dock är jag rädd att vi missar några. Men jag tror inte att man kan förhindra mobbning helt.

...jätte viktigt, att man upplyser, inte bara säger att jag tycker inte eller ni får inte. Att man upplyser dem ändå om vad som gäller, att det är förbjudet och att det är kriminellt, för det vet ju inte alla.

...det kan jag ju säga ärligt att när jag har en mattelektion så har jag ju inte ordet mobbning i huvudet, det har jag inte, utan då är det ämnet som gäller.

Det gör man kontinuerligt hela tiden, till exempel genom diskussioner och samarbetsövningar.

4.3.3 Mentorstid

Lärare träffar sin mentorsgrupp varje morgon och försöker då ta upp frågor som, gruppammansättning, gruppssammanhållning, moral och etik. Tanken med mentorsgrupp är att elever ska känna sig så trygga att de kan få igång ett samtal samt alla elever alltid ska bli sedd av sin mentor. De intervjuade anser att det är mentorn i klassen som har stort ansvar för att mobbning motverkas. Vidare menar lärare att mentor måste vara tillgänglig i skolan, och att vederbörande ska göra allt vad den kan för att lösa uppstådda problem. Mentor ska även försöka skapa ett förtroende till sina elever och skapa en bra miljö i klassen.

...vi arbetar för att alla elever ska känna sig trygga och där ser vi mentorsgruppen som jätte viktigt, för trots att de går på högstadiet och det är stora klasser så ska de träffas i den lilla gruppen varje dag och alltid bli sedd av sin klass, alltså av sin mentor...

Jag brukar alltid säga till min mentorsklass att jag alltid är tillgänglig i skolan och att jag ska göra allt för att lösa uppstådda problem. Jag försöker alltså skapa ett förtroende till mina elever.

4.3.4 Gruppindelning

Lärare arbetar mycket med att alla ska kunna arbeta med alla, men delar däremot alltid in dem. Enligt respondenter ändrar lärare ofta platser på varje elev och det är alltid lärare som bestämmer. Samtidigt som lärare låter eleverna byta platser, iakttar lärare dem och försöker se elevers minspel. Lärare påpekar däremot att hon pratar med dem enskilt efteråt. Uppfattningar hos lärare är att alla elever måste respektera alla och därmed arbeta med alla i klassen. Det framkommer att lärare kan välja arbetsgrupp och plats åt elever. De intervjuade markerar att lärare mycket väl kan sätta en mobbare och ett mobbningsoffer ihop, men att lärare själv då

måste finnas till hands hela tiden. Tanken med det är att de kan lära sig att umgås och förstå varandra. Enligt en annan lärare delar den också in eleverna så att ingen ska bli utanför. Elever kan dock få välja en som de vill sitta med eller arbeta med. Lärare säger också att elever inte får välja vare sig plats eller grupp själva. Gruppindelningen kan dock ske på olika sätt såsom exempelvis lottning. Lärare försöker i sin undervisning ge elever sociala verktygen för att de ska kunna fungera i en grupp. Efter en omgruppering i klassrummet reflekterar och utvärderar lärare i slutet av varje termin om deras olika delmål, som de satte upp i början av terminen. Dessa delmål kan bestå av att en viss elev ska prata mer på lektionerna.

...för det är trots allt en arbetsplats, dem måste, även om dem inte behöver älska varandra, men de måste kunna visa respekt och jobba med dem personerna ändå, det är ju förebyggande...

...för det är alltid någon som kan himla med ögonen, eller visa det med kroppen att de inte gillar var dem ska sitta och då brukar vi prata med dem direkt efter, om hur tror du att den personen kände det när du visar med din kropp att du inte gillade den personen.

Jag försöker med jämna mellanrum ha diskussioner, samarbetsövningar och andra gruppövningar för att motverka mobbning. Jag försöker även flytta om i klassrummet så att alla elever sitter under en termin. Jag brukar sedan efter varje termin reflektera och utvärdera om jag fått ut tillräckligt av mina olika delmål som jag satt upp i början av terminen. Dessa delmål kan bestå av att en elev ska prata mer på lektionerna eller att hela klassen ska anordna någon träff utanför skoltiden.

4.4 Lärares uppdrag

Lärare har vissa uppdrag, riktlinjer och mål som ska styra lärares och skolas verksamhet. Efter att ha tagit del av respondenters uppfattning om lärares uppdrag kommer vi att presentera vårt resultat utifrån två aspekter: skollagen och handlingsplanen.

4.4.1 Skollagen

Lärare berättar klart och tydligt att de inte använder sig av skollagen. Vidare säger lärare att de inte tänker på skollagen i sitt arbete. Att det finns en okunskap om vad som står i skollagen går det inte att undgå att uppfatta. Lärare poängterar däremot att man har läst och gått igenom det någon gång i skolan. Vidare berättar lärare att det inte nödvändigtvis behöver läsa skollagen. Istället brukar lärare fråga sin chef vad som gäller och då blir det chefen som använder sig av skollagen. De intervjuade har dock aldrig tänkt på hur de använder sig av skollagen. Vidare säger lärare att pedagoger använder sig mycket av sitt sunda förnuft samt värdegrunden när pedagoger arbetar.

Vidare försöker lärare att leva upp till skollagen och vilka skyldigheter lärare har om det uppstår en situation på skolan. Fördelar som lärare ser med skollagen är att den är generellt hållen och att man som lärare kan se vilka uppdrag som man är ålagd till. Nackdelarna vill lärare först inte uttala sig om, då lärare anser att skollagen inte är det mest pålästa dokumentet i deras roll som lärare. Läraren säger dock lite senare att en nackdel kanske kan vara att skolan och lärare får ett stort ansvar att bära.

Lärare anser att det är omöjligt att uppfylla skollagen, då den säger att mobbning inte alls får förekomma. Enligt lärare så är det svårt att undvika all mobbning, eftersom det samlas så många människor i skolan. Respondenter anses inte speciellt insatt i hela skollagen och förklarar att lärare kanske använder den som ett rättssnöre vid uppstådda problem. Vidare ser lärare att det är en omöjlig uppgift att mobbning inte får förekomma. De intervjuade tror även att det står i Skollagen att varje skola ska ha en handlingsplan. Det finns lärare som inte använder sig av skollagen, men påpekar dock att handlingarna har läst igenom. Efter det framhäver lärare att Skollagen borde ses över oftare. Lärare anser att det är omöjligt att få bort mobbning helt och känner sig därmed maktlös. Det finns även uppfattningar om att det är bra att det finns lagar som det går att stötta sig på.

Ska jag vara ärlig vet jag knappt vad det står i skollagen, när det gäller mobbning.

Skollagen tar upp att det inte alls får förekomma mobbning på en skola. Detta ser jag som en omöjlighet att leva upp till i verkligheten.

Tror att den lyder att där inte alls får förekomma någon mobbning på skolan och det ska skolpersonalen ansvara för.

Skollagen är inga speciella handlingar som jag använder mig av. Självklart har jag tagit del av skollagen och utgår från den i all min undervisning. Men det är ingen handling som jag läser ofta.

4.4.2 Handlingsplan

Det finns lärare som inte har sett handlingsplan, men vet att den ska finnas. Lärare kan inte heller uttala sig om elevers delaktighet i handlingsplanen, men säger att man inte tror det. Lärare anser sig vara mer insatta i handlingsplan, vilket lärare visar genom att de berättar om både fördelar respektive nackdelar med skolans handlingsplan. Dock är dessa handlingsplaner inte inriktade på förebyggande åtgärder, utan istället på åtgärder om mobbning uppstår. Lärare säger att de har haft studiedagar där de har gått igenom handlingsplanen. Då var de indelade i

grupper, en hade handlingsplanen och de andra grupperna hade något annat. Dock är det då bara en del lärare som får tillgång att påverka handlingsplanen.

Lärare berättar att de informerar eleverna vid varje skolstart om handlingsprogrammet. Även Amorgruppen på skolan är delaktiga i handlingsprogrammet. Vidare menar lärare att elever inte har tid med att vara delaktiga i handlingsplanen. Elever är också inte delaktiga på grund av att mobbning inte känns som ett problem på lärares skola och därför har det bara blivit som det blivit. Lärare berättar att de som sitter i kamratstödjarna är med och tar fram handlingsplanen. De övriga eleverna känner till och har diskutera handlingsplanen. Lärare nämner att föräldrarna också diskuterar det med lärare samt elever. Enligt lärare är det inte vanligt att eleverna är involverade i handlingsprogrammet på skolan. Lärare tror däremot att Varma hjärtan och elevrådet är engagerade i hur handlingsprogrammet fungerar. Lärare säger att de inte heller tror att eleverna är med i arbetet kring handlingsprogrammet, men att elevrådet kanske har haft synpunkter på det.

Det ska finnas, jag har inte sett den.

Tyvärr kan jag inte svara på detta eftersom jag inte känner till vårt handlingsprogram.

...hade man känt att det var någon elev som var mobbad, då hade man ju tagit tag i den biten mer, men eftersom jag inte upplever att någon blir mobbad, så har det inte blivit så. Men dem är ju väldigt speciella eleverna som vi har, det ska man inte komma ifrån. Jag har aldrig haft så lugna och trevliga och snälla elever, och förståndiga, dem är helt otroliga.

Positivt att vi inte tar dit föräldrar direkt, jag är nöjd med hur vi gör. Visst har vi mobbning, men det är så svårt att upptäcka det. Alla har blivit insatta. Dels har vi den på papper, de som börjar får den skriftligt, sedan diskuterar vi den ganska ofta på konferenser och så. Sista utvägen är polisanmälan.

4.5 Slutsats

Lärare beskriver mobbning med följande begrepp: kränkning, ofredande, trakasserier, utfrysning och taskigheter. Lärare gör även en avgränsning i tid, deras uppfattning är att mobbning måste ske under en längre tid. Det finns uppfattningar om att en utsatt person tar illa vid sig så är det mobbning. Samtidigt förklarar lärare att mobbning är någon form av

negativ handling som utförs av en eller flera parter. Vidare delar lärare in mobbning i fysisk och psykisk handling.

Enligt lärare innefattar begreppet värdegrund exempelvis trygghet, jämställdhet, rättigheter, skyldigheter, inga fördomar, utvecklat språk, lika värde samt hur man behandlar och bemöter människor. Vidare kopplar lärare begreppet värdegrund till moral och etik. Det finns dock en osäkerhet bland lärare om vad värdegrund är. I vår studie framkommer det att lärare inte vet vad begreppet värdegrund betyder och att det endast är ett begrepp som användes på lärares lärarutbildning. Det finns även åsikt om att det är viktigt att lärare har en snarlik definition.

Enligt lärare har elever gjort enkäter, där de har fått reda på att mobbning förekommer. Skolan har även nolltolerans på fula ord, dåligt beteende mot andra och ting, negativa blickar, negativt kroppsspråk samt hur och vad man säger till varandra. Lärare berättar dock att nolltolerans är tillfälligt och att skola efterhand kommer att frige elever mer. Vidare är en annan aspekt att det finns olika arbetsgrupper på skola. Lärare förklarar att skola har mobbningsteam, Amor, fritidsledare, skolmorfar, kamratstödare, stödteam, samarbetsgrupper och Varma hjärtan. Det finns dock lärare som inte vet om skolans elever är delaktiga i arbetsgrupper. Lärare anser att det är viktigt att det finns ett bra team på skola och enligt lärare är däremot inte elever speciellt involverade i det förebyggande arbetet mot mobbning. Uppfattningar hos lärare är att lärare inte kan göra så mycket, utan lärare anser att det främst är skolans team som har den specifika kompetensen. Lärare berättar att elever har elevråd och att elever bestämmer om skolans trivselregler. Vidare anser lärare att elever har ett stort ansvar att förebygga mobbning genom exempelvis vara en bra kompis, ta ansvar för sina handlingar och berätta för lärare om mobbning försiggår. I vår studie kommer det även fram att lärare anser att det inte är fult att skvallra och lärare uppmanar därför elever till det, för att kunna förebygga mobbning. Enligt lärare har skolan temadagar vars syfte är att ta upp attityder, etik, moral och samarbete. Med utgångspunkt från studies resultat utgår vi även från aspekten att skolan har olika arbetssätt såsom till exempel Emotional Quality, Lions Guest och värdegrundsövningar. Fortsättningsvis berättar lärare att skolan har rastvakter, men att lärare har förståelse för att lärare inte hinner vara bland elever. Lärare är med elever antingen i klassrum, matsal, cafeteria eller i korridor och det finns även ett starkt samarbete på skolan. Lärare tycker att vuxnas närvaro påverkar elever positivt då det skapar förtroende, men studier visar att lärare är rädd för att missa någon elev som blir mobbad. Skolan har också

såväl inomhusaktiviteter som utomhusaktiviteter som till exempel bordtennis. Vidare förklarar lärare att skolan har ändrat elevers schema så att färre elever är ute samtidigt.

Enligt lärare är det viktigt att lärare diskutera problem direkt oavsett om det är lektion, rast eller efter skoltid på grund av att lärare anser att det inte går att undervisa annars. Vidare tycker lärare att det är viktigt att se alla elever och att lärare inte utsätter någon själv. Lärare poängterar att det är viktigt att lärare visar att de tycker om elever men att det är den negativa handlingen som lärare inte gillar. Uppfattningar hos lärare att det är viktigt att lärare alltid finns där för eleverna samt att lärare visar att man menar allvar om någon gör en negativ handling. Inställningar hos lärare är att samtal, information och diskussion är viktigt i det förebyggande arbetet. Självförtroende och empati är något som lärare försöker ge elever. Enligt lärare diskuterar lärare mycket med elever och diskuterar då utifrån lärares erfarenhet, elevers känslor, verklighetsanknytning och försöker få elever att förstå varandra samt respektera att vi är olika. Vidare har lärare litteratur som utgångspunkt i den förebyggande undervisningen. Lärare berättar att de inte har ordet mobbning i huvudet när de har en lektion i matematik utan att det då är ämnet som gäller. Det framkommer även i studien att lärare anser att SO-lärare har det lättare att ta upp mobbning i undervisningen. Lärare har även mentorstid då frågor som sammanhållning och grupsammansättning diskuteras. Syftet är att mentor ska skapa förtroende och bra miljö i klassen. Lärares åsikter är att elever ska kunna arbeta och sitta bredvid alla. Därför väljer lärare alltid plats till elever. Däremot iakttar lärare varje elev och om någon visar med sitt kroppsspråk att den inte vill sitta på den valda platsen, pratar lärare med den efter lektion. Enligt lärare kan lärare sätta mobbare och offer bredvid varandra, men poängterar då att lärare måste finnas där för att övervaka situationen.

Det framkommer klart och tydligt att lärare inte använder sig av skollagen utan använder sitt sunda förnuft. I vår studie visar det sig att lärare knappt vet vad som står i skollagen, att det finns en okunskap om skollagen är mycket tydligt. Vidare brukar lärare fråga skolans chef om en situation uppstår. Uppfattningar hos lärare är att de försöker leva upp till skollagen, främst värdegrunden. Lärare säger att skollagen tar upp att mobbning inte får förekomma, vilket lärare ser som en orimlig uppgift. I vårt insamlade material framkommer det även att skolan ska inneha handlingsplan men att lärare inte har sett denna. Det visar sig också att lärares inställning är att lärare inte behöver ta del av handlingsplanen då det inte förekommer mobbning i någon av de intervjuades klass. Enligt lärare är elever väldigt speciella och beskriver dem med adjektiv som till exempel snälla, trevliga och förståndiga. Vidare kan

lärare inte uttala sig om elever är delaktiga i handlingsplanen. Lärare är även insatta i handlingsplanen och berättar fördelar respektive nackdelar om den samt ger exempel. Däremot visar det sig att lärares handlingsplan inte är inriktad på förebyggande åtgärder. Enligt lärare får elever information om handlingsplanen vid skolstart eller om de är med i någon arbetsgrupp. Vidare berättar lärare att föräldrar diskuterar handlingsplanen med elever och lärare.

5 Diskussion

I vår diskussion kommer vi att reflektera över de fyra olika kategorier som vi har kommit fram till, utifrån vårt syfte med vår studie.

5.1 Definitioner av begrepp

Vi har under vår arbetsgång med examensarbetet sett att lärare anser att mobbning och värdegrund är stora och komplicerade begrepp. Det som betecknas som mobbning av en lärare behöver inte gör det för en annan. Vi anser dock att lärares uppfattning är i likhet med vad exempelvis de forskare och författare som vi har tagit upp i vår litteraturgenomgång anser. Vidare tar lärare upp de väsentliga sakerna i deras definition av mobbning såsom exempelvis avgränsning i tid, olika varianter av mobbning och att de som utför mobbningen är en eller flera personer. Olweus definitionen (1994) är inte så snäv och tar upp även upp mobbningens längd och beskriver om en eller flera personer utför negativa handlingar i en mobbningssituation.

När vi frågade vad lärare anser om värdegrunden blev vi förvånade. Utifrån våra analyserade intervjuer ser vi att det finns lärare som inte är insatta i vad värdegrund innebär. Vår ståndpunkt i det framkomna resultat är att det är fruktansvärt att lärare inte kan förhålla sig till värdegrundens innebörd, då värdegrunden är lärares uppdrag som ska spegla skolans vardagliga verksamhet. I de yrkesetiska principerna som lärare ska ta del av framgår det klart och tydligt vilka skyldigheter lärare har. Lpo 94 framhäver hur viktig värdegrunden är i skola, därför förstår vi inte lärarnas bristande kunskap. Vidare finns det lärare som har mer kunskap om begreppet värdegrund, men med olika tolkningar på det. Lärare menar att det är viktigt att använda sig av en snarlik definition, då det underlättar vid samarbete.

Vår uppfattning är att skolan och lärare fokuserar på åtgärder som främst handlar om när mobbning redan har ägt rum, istället för att förebygga mobbning med en god värdegrund. Det är alltså som Orlenius (2001) skriver, att det är viktigt att lärare måste förhålla sig analytiskt till dokument för att kunna vara professionell i sitt yrke. Här ska lärare vara väl insatta i de olika målen med styrande dokumenten och utföra förebyggande åtgärder mot mobbning utifrån dessa mål. Här är det viktigt att lärare har en god värdegrund att stå på. I relation till litteraturgenomgången och vår studies resultat kan lärare inte vara yrkesskickliga eftersom de

inte vet vad begreppet värdegrund innefattar. Vidare anser vi att begreppet värdegrund inte bara är ett ord som vi kommer att använda på lärarutbildningen, utan värdegrunden är något som vi använder oss av alltid, ibland omedvetet. I det sociokulturella perspektivet framställs det som att vi gör våra erfarenheter med andra, detta hjälper oss att förstå hur tillvaron fungerar och ska förstås. Det är därför viktigt att lärare utgår från samspel i sin roll som lärare, vilket leder till att människan utvecklar ny kunskap. Med värdegrunden som utgångspunkt kan lärare utifrån det sociokulturella perspektivet socialisera eleverna, vilket innebär att individen skaffar sig en komplicerad insikt i var och när olika regler är tillämpliga.

5.2 Skolans strategier för förebyggande av mobbning

Enligt Nilsson (2002) krävs det att skola går på djupet med mobbning. I studien framgår det att enkäter är ett bra sätt för att få en bild av mobbningens utsträckning på skola. Här kan enkäter vara som ett bra tillvägagångssätt för att få elever att öppna sig, då de får lov att vara anonyma och dessutom får tid för eftertanke. Det är även viktigt att kontinuerligt utvärdera exempelvis skolans klimat för att kunna förebygga mobbning, vilket Olsson (1998) har som första utgångspunkt i sitt resonemang. Samtidigt är det viktigt att skolan inte bara ger ut enkäter och tar del utav resultatet, utan att skolan även gör något för att förbättra situationen.

En annan aspekt för att förebygga mobbning i skolan är att skolan har infört nolltolerans på fula ord, negativa blickar samt dåligt beteende. Vilket kan vara bra eftersom det går att se lärares beskrivningar om ett bättre arbetsklimat i skolan och att elever uppskattar det. Enligt Säljö har miljön stor betydelse för inlärningsprocessen. Trots att arbetsklimatet blivit bättre, betonar lärare att de kommer att minska på skolans nolltolerans framöver. Det kan dock ses som en negativ handling eftersom det är viktigt att vara tydlig och konsekvent i sitt arbete i skola. Nilsson (2002) poängterar att det är viktigt att elever inte tillåts flytta fram sina positioner för då uppstår ofta allvarliga situationer. Studiens resultat är att skolan ska flytta fram sina gränser på grund av brist på resurser som exempelvis tid och personal. Det är av yttersta vikt att elever förstår innebörden av nolltolerans och att skola inte accepterar några negativa handlingar. Då även lärare menar att elever uppskattar nolltolerans, tyder det på att elever vill ha nolltolerans. Där finns tendenser till att elever vill bli sedda när de använder sig av negativa handlingar såsom exempelvis mobbning och ett utmärkt sätt är att ha nolltolerans.

Vår inställning är att det är bra att skolan har olika mobbningsgrupper, vilka ska stötta av lärare för att kunna förebygga mobbning, vilket även Nenzén (1998) tar upp. Våra åsikter

avviker från lärare då lärare anser att den enskilda läraren inte kan göra så mycket. I resultatdelen presenterade vi dock flera olika aspekter på vad både lärare och skolan kan göra för att förebygga mobbning, som till exempel tydligt ingripande, mentorstid, samtal och diskussioner. Lärare känner inte till om elever är med i mobbningsteam, det är viktigt att lärare är engagerade och informerade om hur skolan arbetar i arbetsgrupper. Vidare upplever vi att skolmorfar är en bra metod för att förebygga mobbning, då den kan bidra till trygghet i skolan som vissa elever saknar. Eftersom lärare redan har många arbetsuppgifter är skolmorfar en stor tillgång för skolan. Våra erfarenheter säger att kamratstödjare är mer effektivt än lärare av den anledning att elever inte alltid utför mobbning synligt bland vuxna.

I studien framgår det att elever inte är speciellt involverade i det förebyggande arbetet av mobbning. Lärares uppfattning är att elever inte har något med utformningen av handlingsplanen att göra. Sharp och Smith (1997) som betonar dock att elevers engagemang är betydelsefullt i arbetet kring mobbning. Elever har kunskaper och idéer som skolan bör ta vara på. Här kan vi se det sociokulturella perspektivet som utgångspunkt, där Säljö utgår från att lärande kan ske på kollektivt men även på en individuell nivå. Det är alltså viktigt att skolan tar vara på samspelet för att tillgodo göra sig elevers tankar. Vidare är vårt synsätt i likhet med lärares, att det inte är fult att skvallra om någon är mobbad respektive mobbare. Därför måste lärare klargöra att den som ser på när mobbning utförs är delaktig i handlingen.

Ett bra förebyggande arbete av mobbning är när lärare berättar att de tycker det är bra med temadagar där exempelvis en f.d. mobbad kommer och pratar, än om lärare själv gör det. Vidare förklarar lärare att skolan har temadagar som återkommer varje år, vilket är en bra metod för att förebygga mobbning. Skolan ger elever mer kunskap, samarbete och eftertanke med temadagar, även om skola kontinuerligt måste arbeta mot mobbning.

Utifrån vår litteraturgenomgång samt resultatdel visar det att elever behöver självkänedom, empati och självförtroende. Det speglar även den sociopolitiska varelsen inom det sociokulturella perspektivet. Där människan skildras som en handlande varelse med förmågan att förändra sin omgivning och därmed sin existens. Lärare i vår undersökning förklarar att skolan har schemalagt Emotional Quality och Lions Guest som fokuserar på dessa egenskaper, vilket vi betraktar som bra förebyggande arbete mot mobbning. Vidare ser vi det positivt att skola arbetar med värdegrunden med elever, exempelvis genom att göra värdegrundstavlor. I och med att dessa tavlor finns i elevers närhet kan de reflektera över det

de har gjort på ett annat sätt än om inte haft dem. Vår studie visar att om alla lärare har alla elever, så blir alla elever synliga, men det finns även de som menar att det hade varit bättre om elever hade ett fåtal lärare istället. Eftersom lärares förtroende och elevers trygghet blir större med oftare kontakt sinsemellan parterna. Det hade också varit bättre om elever har mindre ämneskunskaper och att lärare i utbyte lägger större tyngdpunkt på attitydövningar, samarbetsövningar och konfliktövningar. Säljö (2000) menar att människan är en sociopolitisk varelse som lär sig hantera sin omgivning i språkliga kategorier som avspeglar värderingar, känslor och attityder. Utifrån det går det att se att människan skildras som en handlande varelse med förmågan att förändra sin omgivning och därmed sin existens. Eftersom människan har viljan och detta är sammanbundet i världen, kulturella intressen och föreställningar. Detta måste lärare ta till vara på i skolas värld och arbeta med. Med mindre fokus av den ämnesbundna undervisningen kan lärare tänka på: *"Konsten att lära alla allt uppkommer med insikten om att det inte existerar en konst för att lära alla allt"* (Marton 2000:261).

För att skolan ska förebygga mobbning finns det rastvakter vars uppgift är att skapa en trevlig och harmonisk miljö. Här är den vuxnas roll betydelsefull till att mobbningen minskas på raster. Björndell (1989) säger att det inte finns någon unik modell för att förebygga mobbning som fungerar på alla skolor, vilket även är vår inställning. Det finns däremot lärare som menar att mobbningens utbredning bland annat beror på tillgång på personal, skolas förutsättningar och elevers sammansättningar. Enligt Olweus (1994) är det en förutsättning att all skolpersonal visar engagemang och vilja för att förändra skolmiljön till det bättre, detta framgår även i respondenters svar. Studien visar att det finns lärare som är bland elever så fort det finns möjlighet. Vidare har skolan infört rastvakter för att skapa en positiv inverkan på elever. Enligt vår mening är det nödvändigt att ha rastvakter på skola för att kunna förebygga mobbning eftersom det oftast sker på raster. Våra reflektioner under vår verksamhetsförlagda utbildning är att elever uppskattar när vuxna vistas bland elever på rasterna, däremot visar både studien samt våra erfarenheter att lärare inte alltid har tid till det. Säljö (2000) anser att lärande utveckling alltid kommer att ske på olika villkor, utifrån kommunikativa, kulturella, sociala och materiella förutsättningar. Detta är även ytterligare faktorer som spelar in i förebyggandet av mobbning.

5.3 Förebyggande undervisning

I enighet med litteraturgenomgången och resultatdelen måste elever ha tydliga regler som de kan rätta sig efter och där måste skolan vara enhetlig. Utifrån intervjuerna framkommer det att föräldrar, lärare och övrig skolpersonal måste bli bättre på att markera var gränser går, ställa krav och även visa vilka konsekvenserna blir om man inte följer skolans och samhällets regler. Med Säljö's utgångspunkt i tankarna, att människan är en sociopolitisk varelse som lär sig hantera värderingar, känslor och attityder. Nilsson (2002) skriver att det är nödvändigt att skola har som mål att agera på ett likartat sätt, skydda elever och stötta dem till att ta personligt ansvar för sina handlingar. Vidare är respondenters uttalanden överensstämmande med Nilsson då hon anser att en akut situation kan förbättras med tillfälliga resurser, men att det i längden krävs arbete utifrån värdegrunden. Med litteraturgenomgången och vår datainsamling som bakgrund är det en förutsättning att åtgärdsprogram både behandlar förebyggande åtgärder och när mobbning har upptäckts. I studier framkommer det även att lärare inte kan vara konflikträdde när lärare arbetar för att förebygga mobbning, ingripande måste därför ske oavsett om det är rast, lektion eller undervisning. Lärare måste bli bättre på att reagera på orättvisor och våga visa att vi har mod att förändra. Våra erfarenheter från den verksamhetsförlagda utbildningen är däremot att lärare antingen blundar för problemet eller resonerar att det får klasslärare ta. Vidare kan vi se att lärare har en betydande roll att fostra elever i skola. Det är som Vygotsky skriver, att lärare aldrig kan fransäga sig ansvaret att inspirera och utmana elever i dess individuella lärande och utvecklingsprocess.

Lärare i vår undersökning samt olika författare såsom Olweus (1994) tar upp att en väsentlig del av arbetet med att minska mobbning i skolan är att arbeta med moral, etik och attityder i undervisning, genom samtal, diskussion och information. Vår studie visar också att lärare inte tänker på mobbning när den har matematiklektion, men vår syn är att lärare måste sluta tänka på sina ämnesinriktningar och istället undervisa utifrån ett vidare perspektiv. Vår uppfattning är att det sociokulturella perspektivet är en bra utgångspunkt då det är viktigt med kommunikation och samspel mellan människor. Här kan lärare istället för ämnesplugg börja socialisera eleverna, vilket innebär att individen skaffar sig en komplicerad insikt i var och när olika regler är tillämpliga. Vidare är vår ståndpunkt att det förebyggande arbetet mot mobbning bör utgå ifrån att människan kontinuerligt förändras och utvecklas. Därför betraktar vi det som nödvändigt att lärare hela tiden förändrar sin undervisning efter elevers förmåga. Enligt Säljö (2000) är det genom samspel mellan människor som färdigheter och kunskaper får liv. Vi bedömer att lärare ska undvika att predika för eleverna och istället låta klassen vara

delaktiga så mycket som möjligt genom till exempel diskussioner. Livserfarenhet är inte något som ska underskattas, utan det kan vara bra att ta exempel ur sin egen erfarenhet och verklighet. Av intervjuer framgår det att när lärare använder sig av erfarenheter och verklighetsanknytning i sin undervisning tar elever till sig det lättare. Genom att lärare har en personlig kontakt med elever ökar det möjligheten till att kunna påverka dem till att inte utföra mobbning. Lärare försöker alltså att socialisera sina elever utifrån sina egna erfarenheter och kunskaper.

Lärares uppfattning i studien är att mentorstid ger en bättre sammanhållning och gruppsammansättning. Trots att elever går på högstadiet bör de träffas i den lilla mentorsgruppen och på så sätt bli sedd av mentor. Elever på högstadiet är i en känslig ålder där de behöver känna att vuxna finns där för dem trots att de gör allt för att klara sig själva. Våra erfarenheter från den åldern är att man vill ha en förebild som man ser upp till, som lyssnar och finns till hands. Enligt lärare försöker den skapa ett förtroende till elever genom att säga att den alltid finns tillgänglig på skola.

I vår undersökning framgår det att lärare alltid bestämmer var elever ska sitta och vem de ska arbeta med, vilket även Lagerman och Stenberg (2003) markerar att lärare måste göra. Detta är även något som vi har fått lära oss från allra första början av lärarutbildningen. Dock hade vi aldrig placerat en mobbare eller offer bredvid varandra då lärare inte har den resursen att hela tiden ha kontroll över situationen. Vidare är det bra att lärare observerar elevers kroppsspråk och kommentarer då indelningar görs.

5.4 Lärares uppdrag

Lärare olika uppdrag, mål och riktlinjer som ska präglade lärares verksamhet. I Lpo 94 behandlas mobbning utifrån att mobbning inte alls får förekomma på skolan och att skolan ska aktivt motverka detta genom förebyggande verksamhet. Till vår stora förvåning tänker lärare dock inte på skollagen och läroplanen i sitt arbete. Studien visar även att lärare inte har kunskap om vad som står i skollagen och att de inte anser att de behöver läsa den. Det är ett oroväckande dilemma för skolans arbete mot mobbning. Lärares uppdrag, exempelvis skollagen, är en viktig handling som lärare måste medvetet utgå ifrån. Enligt lärares yrkesetiska principer ska lärare vara väl insatta i olika värderingar och normer som finns inom lärarkåren. Med värderingar och normer ska elever utveckla nya kunskaper inom dessa områden, bland annat genom ökad interaktion. Det måste betraktas som en grundläggande

förutsättning för att lärare ska kunna undervisa elever. Lärares uppgift är även att ge elever förutsättningar för samspel och interaktion sinsemellan, vilket bygger på den sociokulturella teorin. Precis som Säljö (2000) menar måste lärare utnyttja att människan ständigt förändras och utvecklas. Lärare kan alltså genom kommunikation omvända en mobbare och lösa en mobbningsituation genom att tro på människan.

Enligt Lpo 94 ska det finnas en handlingsplan mot mobbning på varje skola. I vår undersökning framgår det att lärare är dåligt insatta i hur handlingsplanen ser ut och fungerar. I studien framkommer det även att lärare måste ta ansvar och ta del av handlingsplanen på skolan. Två sätt är enligt lärare att rektor ger handlingsplanen i samband med personal anställs eller att diskutera handlingsplanen på studiedag. Vidare att det är för sent att sätta sig in i skolas handlingsplan när en mobbningsituation redan har inträffat. Annars ger det elever ingen trovärdig och professionell bild av lärare. I Lpo 94 står det en handlingsplan ska innehålla rutiner för hur skolan ska hantera mobbning, men även hur kontakter med föräldrar ska tas. Lärares uppfattning är att det är bra att inte ta kontakt med föräldrar i det första skedet. Det finns dock dem som är skeptiska till detta och anser att det är viktigt att föräldrar är delaktiga och medvetna om vad som händer i skola, då föräldrar kan vara till hjälp för att förebygga mobbning. Likt Säljö (2000) finns det alltid kunskaper att ta från varje situation som förekommer med en annan människa. Studie visar även att lärare inte vet om elever är delaktiga i handlingsplanen. Vidare berättar lärare att de förklarar för elever vid skolstart om skolas handlingsplan och arbetet för att motverka mobbning, vilket vi förespråkar. Efter att ha tagit del av litteratur samt datainsamling måste skolan lägga in förebyggande åtgärder i sin handlingsplan. Det kanske behövs ytterligare ett medel för arbetet mot mobbningen? Där alla på skolan vet vad som ska göras i förebyggandet av mobbningen. Likt Säljö anser vi att människan har viljan och även förmågan att förändra sin omgivning. Dock underlättas det av att alla på skolan vet vilka åtgärder som ska vidtas för att minska mobbningen.

Vår mening är att vi har uppfyllt examensarbetets syfte och fått svar på vår problemprecisering. Studien visar att lärare gör en hel del i förebyggande mot mobbning i undervisning, men det finns betydligt mer lärare, elever och skola kan göra. Vidare har vårt examensarbete gett oss en större insikt och trygghet i vår kommande yrkesroll. Ju mer kunskap vi har fått inom området, desto säkrare har vi blivit på hur vi kan förebygga mobbning. Vi har dock känt en viss frustration när vi har sett mobbningens omfattning och hört vissa respondenters okunskaper kring mobbning. Vidare stärker studiens resultat vår

uppfattning om att det är en utopi att få stopp på all mobbning i skolan, men däremot anser vi att det är viktigt att arbeta för det. I framtiden som samhällskunskapslärare kommer vi att använda oss av elevdemokrati då vi under vår uppväxt ständigt fått höra att övning ger färdighet. Vi kommer även att lägga stor betoning på språk och kommunikation, eftersom det kommer att hjälpa alla på skolan mot mobbning och andra otrevliga saker. Vi ska alltså försöka att socialisera våra elever. Slutligen visar vår undersökning att det är viktigt att det förebyggande arbetet mot mobbning sker så tidigt som möjligt. Höistad skriver några tänkvärda ord som vi kommer att ta med oss i vårt bagage: *"Se det lilla du kan göra – istället för det stora du inte kan göra"* (2001:185). Därmed längtar vi tills vi får komma ut i det verkliga livet som lärare och aktivt kämpa mot mobbning. Nu är vi i alla fall ett steg närmare.

5.5 Metoddiskussion

En möjlig svaghet som vi kan se är att vår undersökningsgrupp är liten och att undersökningen är gjord under en begränsad tid. Vi hade även kunnat göra enkäter men då anser vi att respondenter inte hade haft lika stor möjlighet att utveckla sina svar. Genom att använda oss av öppna intervjufrågor kunde vi i stället få djupare svar. Då vi för övrigt inte heller var intresserade av att jämföra lärares syn på det förebyggande arbetet mot mobbning kunde vi inte använda oss av den kvantitativa metoden.

Vi anser att validiteten i vår undersökning är god. Vi har bland annat gett våra respondenter god tid att svara på våra frågor och på grund av att vi valde öppna frågor har de även haft gott om utrymme. Vidare hade kanske vårt undersökningsresultat blivit annorlunda om vi hade valt att ha med följdfrågor. Dock kunde kanske resultatet ha blivit annorlunda om vi hade genomfört vars en provintervju först, trots att vi har erfarenheter från att vara intervjuare. Vi anser dock att det tog tid att komma in i rollen som intervjuare. Det var däremot vår ambition från början att göra provintervjuer först, men på grund av tidsbrist blev det dock inte så.

Efter våra intervjuer sa några respondenter att de tyckte att det var synd att de inte var pålästa. Därmed anser vi att undersökningen är trovärdig då vår undersökningens syfte var att spegla lärares verkliga syn på det förebyggande arbetet mot mobbning. Detta hade vi inte fått om vi hade gått djupare in på vårt syfte när vi frågade om de ville ställa upp i vår undersökning.

5.6 Förslag till vidare forskning

Efter att ha studerat lärares syn på hur det förebyggande arbetet mot mobbning ser ut, hade vi tyckt det varit intressant att läsa forskning om hur eleverna uppfattar lärares samt skolas arbete. Andra förslag till vidare forskning är att undersöka om skolornas handlingsplan tar upp förebyggande arbetet mot mobbning. Vidare anser vi att det hade varit intressant med att jämföra lärares förebyggande arbete i Sverige med vad lärare gör i andra länder.

6 Sammanfattning

Det har pågått arbete med att motverka mobbning i skolan i många år. I Lpo 94 poängterar Lärarnas Riksförbund (2005) följande: *”Ingen skall i skolan utsättas för mobbning. Tendenser till trakassering ska aktivt bekämpas.”* Trots det utsätts cirka 100 000 elever varje år i skolan för mobbning, enligt Staff (1997). Vid vår senaste verksamhetsförlagda utbildning upplevde vi en känsla av osäkerhet inför hur vi skulle kunna göra för att motverka mobbning. Vi beslutade oss för att skriva om förebyggande mobbning i vårt examensarbete, i och med att vi ville öka våra kunskaper och medvetenhet om problematiken kring mobbning. Syftet med vårt examensarbete är att studera lärares syn på skolas och lärares förhållningssätt till ämnet mobbning. Med detta som utgångspunkt har vi i vår litteraturgenomgång behandlat olika förebyggande åtgärder som skola och lärare kan arbeta med för att stävja mobbningen på skola. Vidare har vi behandlat olika definitioner av mobbning, varför mobbning uppstår och hur en mobbare samt mobbningsoffer kännetecknas. Efter att vi behandlat litteratur om mobbning kom vi fram till följande problemprecisering som utgår från lärares syn:

- Vad och hur agera lärare, elever samt övrig skolpersonal för att förebygga mobbning?

Vår teoretiska utgångspunkt i vårt examensarbete är det sociokulturella perspektivet. Säljö (2000) menar att kommunikation och samspel är en förutsättning för att kunskap ska få liv och genom detta ge ett bra förebyggande arbete mot mobbning. För att få svar på vår problemprecisering valde vi att göra en kvalitativ undersökning där vi intervjuade åtta högstadielärare i en medelstor kommun i Sverige. Vi valde den kvalitativa metoden eftersom vi ansåg att det passade bäst in på vårt upplägg samt syfte med studien. Vidare valde vi den semistrukturerade intervjun, där frågorna som ställdes var gjorda i förväg. Vår avsikt var dock inte att jämföra lärares syn. Resultatet analyserade vi sedan och för att få en mer överskådlig bild av våra intervjuer gjorde vi även mindmaps där vi utgick från fyra olika kategorier. Dessa kategorier är: definitioner av begrepp, skolas strategier för förebyggande av mobbning, förebyggande undervisning och lärares uppdrag. Därefter kom vi också fram till lärares olika aspekter inom de olika kategorierna. Utifrån våra intervjuer kan vi se att lärare använder sig bland annat av gruppindelning, samtal, mentorstid och diskussioner i den förebyggande undervisningen. Lärares uppfattning är att skolan har enkäter, nolltolerans, arbetsgrupper, temadagar och olika arbetssätt för att förebygga mobbning. I vår studie framkommer det även att lärare inte kan definiera begreppet värdegrund samt att de inte vet vad begreppet innebär. Vidare använder sig inte lärare av skollagen utan lärare använder sig av sitt sunda förnuft.

Vår inställning är att vi har uppfyllt vårt syfte samt fått svar på vår problemprecisering. Examensarbetet har gett oss en större insikt och trygghet i vår kommande yrkesroll. Men vi har dock känt en viss frustration när vi har tagit del av mobbningens omfattning och respondenternas okunskap om frågor som rör förebyggande mobbning. Därmed längtar vi till att komma ut i det verkliga livet som lärare och aktivt kämpa mot mobbning.

7 Källförteckning

7.1 Litteratur

- Aarland Svein Otto (1988), *Hur du förebygger mobbning och våld i skolan*, Natur och Kultur, Stockholm
- AFS (1999:6), *Arbetskyddsstyrelsens författningssamling*
- Barnombudsmannen (1997), *Blunda inte för mobbningen!*, Förlagshuset Gothia AB, Göteborg
- Björk G (1999), *Mobbning, en fråga om makt?*, Studentlitteratur, Lund
- Björndell Dag (1989), *Att åtgärda mobbning och våld i skolan*, Ekelunds Förlag AB, Solna
- Elliot Michele (2002), *Bullying*, Pearson Education, Harlow
- Eriksson Björn, (2002), *Skolan – en arena för mobbning*, Liber Distribution Publikationstjänst, Stockholm
- Forsman Arne (2003), *Skolans texter mot mobbning –reella styrdokument eller hyllvärmare?*, Institutionen för lärarutbildningen, Luleå
- Frånberg Gun-Marie (2003), *Mobbning i nordiska skolor*, Nordiska Ministerrådet, Köpenhamn
- Hedin Christer & Lahdenperä Pirjo (2000), *Värdegrund och samhällsutveckling*, HSL Förlag, Stockholm
- Heinemann Peter-Paul (1972), *Mobbning*, Natur och Kultur, Stockholm
- Holme I M & Solvang B K (1991), *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder*, Studentlitteratur, Lund
- Höistad Gunnar (1994), *Mobbning. En bok om att förebygga, upptäcka och stoppa mobbning*, Informationsförlaget, Stockholm
- Höistad Gunnar (1997), *Mobbning*, Informationsförlaget, Stockholm
- Höistad Gunnar (2001), *Mobbning och människovärde*, Förlagshuset Gothia AB, Stockholm
- Johansson Bo & Svedner Per-Olov (1998), *Examensarbetet i lärarutbildningen, undersökningsmetoder och språkligtformning*, Kunskapsföretaget, Uppsala
- Lagerman Anncha & Stenberg Pia (2003), *Att stoppa mobbning går*, Förlagshuset Gothia, Stockholm
- Lindgren Joakim (2001), *Värdegrund i skola och forskning 2001*, Umeå universitet, Umeå
- Ljungström Karl (2003), *Mobbning i skolan*, Ordkällan/Pedaktiv, Stockholm
- Lärarnas Riksförbund (2005), *Läraryboken*, Lärarnas Riksförbund, Stockholm

- Maltén Arne (1995), *Lärarkompetens: i ett mångdimensionellt perspektiv*, Studentlitteratur, Lund
- Marton Ference (2000), *Om lärande*, Studentlitteratur, Lund
- Nenzén Björn (1998), *Hot och våld i skolan*, Arbetarskyddsmyndigheten, Stockholm
- Nilsson Eva (2002), *Nu är det dags... att arbeta för att förhindra mobbning*, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Stockholm
- Olsson Christer (1998), *Mobbning och våld i verkligheten*, Warne Förlag, Partille
- Olweus Dan (1994), *Mobbning i skolan – vad vi vet och vad vi kan göra*, Liber Utbildning, Stockholm
- Olweus Dan (1999), *Mobbning bland barn och ungdomar*, Rädda Barnens Förlag, Stockholm
- Orlenius Kennert (2004), *Värdegrunden – finns den?*, Runa Förlag, Stockholm
- Patel Runa & Davidsson Bo (2003), *Forskningsmetodikens grunder*, Studentlitteratur, Lund
- Pikas Anatol (1987), *Så bekämpar vi mobbning i skolan*, AMA dataservice Förlag, Uppsala
- Sharp Sonia & Smith Peter K (1996), *Strategier mot mobbning*, Studentlitteratur, Lund
- Skolverket (1998), *Skollagen*, Skolverket, Stockholm
- Skolverket (1998), *Skolan och värdegrunden*, Skolverket, Stockholm
- Staff Janne (1997), *Mombus, modell att förebygga mobbning*, Sama Förlag, Täby
- Sträng Monica H. & Persson Siv (2003), *Små barns stigar i omvärlden: om lärande i sociokulturella samspel*, Studentlitteratur, Lund
- Säljö Roger (2000), *Lärande i praktiken*, Prisma, Stockholm
- Trost Jan (2005), *Kvalitativa intervjuer*, Studentlitteratur, Lund
- Utbildningsdepartementet (1994), *Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet & de frivilliga skolformerna*, Stockholm
- Vetenskapsrådet (2002), *Forskningsetiska principer*, Vetenskapsrådet, Stockholm

Bilaga 1

Intervjufrågor

Skolan

Vad gör skolan för att förebygga mobbning?

Hur arbetar skolan med värdegrunden, normer och attityder med eleverna?

Hur tolkar du skollagen?

Vilka fördelar respektive nackdelar finns det med skollagen?

Hur använder du dig av skollagen?

Läraren

Vad innebär begreppet mobbning för dig?

Vad gör ni som lärare för att motverka mobbning?

Vad kan den enskilda läraren göra för att förebygga mobbning i skolan?

Vilka strategier har du i din undervisning för att förebygga mobbning?

Vad innebär begreppet värdegrund för dig?

Hur arbetar ni med värdegrunden, normer och attityder med eleverna i undervisningen?

Eleven

Vad gör eleverna för att förebygga mobbning på skolan?

RESULTAT

BEGREPPS- DEFINITIONER

MOBBNING

VÄRDEGRUND

SKOLANS STRATEGIER FÖR FÖREBYGGANDE AV MOBBNING

ENKÄTER

NOLLTOLERANS

ARBETSGRUPPER

ELEVERS
ENGAGEMANG

TEMADAGAR

ARBETSSÄTT

RASTVAKTER

FÖREBYGGANDE UNDERVISNING

INGRIPANDE

SAMTAL
OCH
DISKUSSION

MENTORSTID

GRUPPINDELNING

LÄRARES UPPDRAG

SKOLLAGEN

HANDLINGSPLAN